

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра Туристичного та готельно-ресторанного бізнесу

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

Давиденко І.В.

“18 вересня” 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 242 «Туризм і рекреація»
за освітньою програмою «Управління туристичним та
курортним бізнесом»

за темою:

«Оцінка ефективності розвитку сільського зеленого туризму в Одеському
регіоні»

Виконавець

Студент факультету міжнародної економіки

Клименко Олексій Юрійович

(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

Науковий керівник

к.е.н., доцент

(науковий ступінь, вчене звання)

Нечева Наталя Валеріївна

(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

Одеса 2024

АНОТАЦІЯ

Клименко О.Ю. Оцінка ефективності розвитку сільського зеленого туризму в Одеському регіоні»

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності «242 туризм і рекреація» за освітньою програмою «Управління туристичним та курортним бізнесом».

Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2024.

У роботі досліджено сільський зелений туризм як специфічну форму туристичної діяльності, вивчено економіку сільських територій на засадах розвитку сільського зеленого туризму.

Проаналізовано організацію сільського зеленого туризму в Україні, досліджено тенденції розвитку сільського зеленого туризму в Одеському регіоні.

Запропоновано шляхи розвитку сільського зеленого туризму в Одеському регіоні на основі міжнародного досвіду. Запропоновано екологічний напрям сільського зеленого туризму як перспективну бізнес-ідею для стратегічного розвитку сільських територій Одеського регіону.

Ключові слова: сільський зелений туризм, туризм, Одеський регіон, агротуризм.

ANNOTATION

Klymenko O.Yu. "Evaluation of the Effectiveness of Rural Green Tourism Development in the Odesa Region"

Master's thesis for obtaining the degree of Master in the specialty "242 Tourism and Recreation" under the educational program "Tourism and Resort Business Management".

Odesa National Economic University – Odesa, 2024.

The paper examines rural green tourism as a specific form of tourism activity and studies the economy of rural areas based on the development of rural green tourism.

The organization of rural green tourism in Ukraine is analyzed, and the trends in the development of rural green tourism in the Odesa region are investigated.

The study proposes ways to develop rural green tourism in the Odesa region based on international experience. An ecological direction in rural green tourism is suggested as a promising business idea for the strategic development of rural areas in the Odesa region.

Keywords: rural green tourism, tourism, Odesa region, agritourism.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА ПРИНЦИПИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ.....	7
1.1. Сільський зелений туризм як специфічна форма туристичної діяльності.....	7
1.2. Економіка сільських територій на засадах розвитку сільського зеленого туризму.....	22
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ОЦІНКА ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В ОДЕСЬКОМУ РЕГІОНІ.....	32
2.1. Аналіз організації сільського зеленого туризму в Україні.....	32
2.2. Тенденції розвитку сільського зеленого туризму в Одеському регіоні.....	46
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В ОДЕСЬКОМУ РЕГІОНІ.....	62
3.1. Шляхи розвитку сільського зеленого туризму на основі міжнародного досвіду.....	62
3.2 Екологічний напрям сільського зеленого туризму як перспективна бізнес-ідея для ефективного розвитку сільських територій Одеського регіону.....	69
ВИСНОВОК.....	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	80

ВСТУП

Актуальність кваліфікаційної роботи визначається зростанням значення сільського зеленого туризму як однієї з перспективних форм сталого розвитку сільських територій в умовах сучасних соціально-економічних викликів. Розвиток сільського зеленого туризму дозволяє не лише активізувати використання рекреаційного потенціалу сільської місцевості, але й сприяє збереженню традиційної культури, підвищенню зайнятості сільського населення та покращенню якості його життя. Особливої актуальності ця тема набуває в контексті пошуку нових економічних можливостей для Одеського регіону, який характеризується значними природними, культурними та історичними ресурсами.

Зважаючи на світові тенденції зростання популярності екологічного туризму та прагнення сучасних туристів до інтеграції у сільське середовище, важливо оцінити ефективність розвитку сільського зеленого туризму в Одеському регіоні з точки зору його економічної, соціальної та екологічної складових. Це дозволить не лише виявити основні проблеми та виклики, але й розробити шляхи вдосконалення стратегій розвитку цього напрямку на основі міжнародного досвіду. Враховуючи, що сільський зелений туризм може стати потужним драйвером розвитку сільських громад, дослідження цієї теми є важливим для забезпечення сталого розвитку регіону, підвищення його конкурентоспроможності на національному та міжнародному рівнях, а також зміцнення туристичного іміджу України загалом.

Питанням розвитку сільського зеленого туризму присвячені праці А. Бакуменка, В. Берковича, В. Васильєва, П. Горішевського, І. Давиденко, Ю. Зінько, Н. Гордецької, О. Михайлюк, С. Яременко, С. Нездоймінова та ін.

Метою дослідження є провести аналіз сільського зеленого туризму як перспективного напрямку розвитку Одеського регіону.

У відповідності з поставленою метою в даній роботі вирішуються наступні завдання:

- дослідити сільський зелений туризм як специфічна форма туристичної діяльності;
- вивчити економіку сільських територій на засадах розвитку сільського зеленого туризму;
- проаналізувати організацію сільського зеленого туризму в Україні;
- дослідити тенденції розвитку сільського зеленого туризму в Одеському регіоні;
- запропонувати шляхи розвитку сільського зеленого туризму на основі міжнародного досвіду;
- запропонувати екологічний напрям сільського зеленого туризму як перспективна бізнес-ідея для ефективного розвитку сільських територій Одеського регіону

Об'єктом дослідження є процес розвитку сільського зеленого туризму в Одеському регіоні.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних та практичних аспектів розвитку економічних відносин, що виникають в процесі функціонування сільського зеленого туризму в Одеському регіоні.

Теоретико-методологічну основу даної роботи склали концептуальний апарат, теоретичні положення і наукові принципи, розроблені вітчизняними та зарубіжними спеціалістами в сфері сільського зеленого туризму та економіки туристичних підприємств. Нормативно-правова та інформаційно-емпірична база дослідження була сформована на основі нормативно-законодавчих актів, статистичних матеріалів, розробок вітчизняних та закордонних вчених, а також результатів власних досліджень.

Методи дослідження, використані у цій кваліфікаційній роботі, включають комплексний підхід, що поєднує теоретичні, аналітичні та емпіричні методи з метою забезпечення всебічного вивчення та оцінки розвитку сільського зеленого туризму, а також визначення перспектив його оптимізації в Одеському регіоні. До основних методів дослідження відносяться: аналіз літературних джерел та документів (застосовано для вивчення наукових

праць, нормативно-правових актів, офіційних статистичних звітів, що забезпечило розкриття сутності сільського зеленого туризму, теоретичних основ його розвитку та оцінку економічних можливостей для сільських територій); метод порівняння (використано для аналізу досвіду організації сільського зеленого туризму у різних країнах світу з метою виокремлення міжнародних практик, які можуть бути адаптовані до умов України, зокрема Одеського регіону); економічний аналіз (застосовано для оцінки стану і тенденцій розвитку сільського зеленого туризму в Україні та в Одеському регіоні, визначення економічних показників, що відображають ефективність використання ресурсів у цій сфері); SWOT-аналіз (залучено для ідентифікації сильних та слабких сторін, можливостей та загроз, пов'язаних з розвитком сільського зеленого туризму, що дозволило обґрунтувати напрями оптимізації цього сектору); картографічний метод (застосовано для просторового аналізу розташування існуючих і перспективних об'єктів сільського зеленого туризму в Одеському регіоні); моделювання (використано для прогнозування можливих сценаріїв розвитку сільського зеленого туризму з урахуванням екологічних, економічних та соціальних факторів, а також для розробки пропозицій щодо стратегічного розвитку цього сектору в регіоні).

Робота складається зі вступу, трьох розділів, що об'єднують шість підрозділів, висновків, списку використаної літератури.

Публікації за темою кваліфікаційної роботи:

Клименко О.Ю. Розвиток туристичного потенціалу культурної спадщини України як вектор співпраці з ЮНЕСКО. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Туристичний та готельно-ресторанний бізнес: світовий досвід та перспективи розвитку для України», Одеса, ОНЕУ, 15 квітня 2024 р. С. 118-122.

Клименко О. Ю. Перспективні напрями розвитку сільського зеленого туризму в Україні. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Туристичний та готельно-ресторанний бізнес: світовий досвід та перспективи розвитку для України», Одеса, ОНЕУ.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА ПРИНЦИПИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

1.1. Сільський зелений туризм як специфічна форма туристичної діяльності

Сільський зелений туризм, як унікальний сегмент ринку туристичних послуг, є важливим чинником формування багатофункціонального розвитку сільських територій. Його становлення та розширення напряму залежать від тісної інтеграції із ключовими секторами регіональної економіки. Зокрема, сільське господарство забезпечує базу для створення туристичних продуктів через виробництво екологічно чистих продуктів харчування, організацію агротурів, дегустацій місцевої кухні та знайомство з традиційними ремеслами. Транспортна інфраструктура сприяє доступності сільських регіонів для туристів, забезпечуючи зручні шляхи сполучення. Зв'язок, як сучасний технологічний компонент, забезпечує можливості для ефективної реклами, онлайн-бронювання та підтримання контакту між туристами й надавачами послуг. Сектор торгівлі створює умови для реалізації місцевих товарів і сувенірів, що підвищує привабливість регіонів для гостей. Будівництво, у свою чергу, забезпечує розвиток необхідної інфраструктури, включаючи будівництво та реконструкцію туристичних об'єктів, таких як гостьові будинки, кемпінги, ресторани, а також доріг та інших комунікацій. Виробництво товарів масового споживання, орієнтоване на регіональні особливості, забезпечує потреби туристів у продукції повсякденного вжитку.

Усі ці компоненти працюють у взаємозв'язку, створюючи синергію, що сприяє комплексному розвитку сільських регіонів. Таким чином, сільський зелений туризм виконує не лише рекреаційну функцію, але й стає потужним каталізатором для економічного, соціального та культурного відродження сільських територій, підвищуючи їх конкурентоспроможність і сприяючи збереженню національної спадщини.

Сільський зелений туризм на сучасному етапі розвитку туристичної галузі займає стабільну позицію на ринку туристичних послуг, виконуючи роль однієї з перспективних форм рекреаційної діяльності. Сучасні наукові дослідження та аналітичні оцінки підтверджують значний потенціал цієї сфери для впливу на соціально-економічний розвиток регіонів. Високі темпи розвитку сільського зеленого туризму можуть сприяти активізації процесів структурної перебудови регіональних економік, слугуючи важливим чинником покращення їхньої економічної стійкості. Крім того, розвиток цього виду туризму здатен забезпечити стабілізацію демографічної ситуації завдяки створенню нових робочих місць у сільській місцевості та скороченню міграції населення до міст.

Одним із ключових аспектів є те, що сільський зелений туризм сприяє розв'язанню численних соціально-економічних проблем, характерних для регіонів України, зокрема шляхом підвищення доходів місцевих громад, збереження традиційної культури та розвитку інфраструктури. Це відкриває значні перспективи для посилення конкурентоспроможності регіональних економік та залучення інвестицій у сільську місцевість. У цьому контексті постає нагальна проблема пошуку та реалізації інноваційних і ефективних напрямів стимулювання підприємницької діяльності у сфері сільського зеленого туризму. Такий підхід передбачає впровадження новітніх технологій управління туристичними ресурсами, створення сприятливого інвестиційного клімату, розробку державних програм підтримки фермерських господарств та кооперативів, що спеціалізуються на туристичному обслуговуванні, а також оптимізацію нормативно-правового регулювання цієї галузі.

Таким чином, розвиток сільського зеленого туризму можна розглядати як багатогранний інструмент, здатний забезпечити економічне зростання, соціальну згуртованість і збереження культурної спадщини регіонів України. Його активізація вимагає скоординованих зусиль держави, місцевих органів влади, науковців та підприємців для формування інтегрованої моделі

розвитку, яка базується на сталих принципах використання ресурсів та довгостроковій перспективі соціально-економічного ефекту.

Дослідження, присвячені розвитку сільського зеленого туризму та стимулюванню підприємницької діяльності в цій сфері, можуть бути класифіковані на теоретичні та прикладні напрями. Теоретичні аспекти спрямовані на розроблення науково-методичних підходів до просторової організації та раціонального використання природно-ресурсного потенціалу, що є основою для формування інфраструктури сільського зеленого туризму. Прикладні дослідження орієнтовані на практичне впровадження результатів наукових напрацювань, зокрема на розробку рекомендацій, які сприятимуть підвищенню рівня розвитку цієї галузі в окремих регіонах. Основна увага приділяється вдосконаленню управління підприємствами сільського зеленого туризму, підвищенню їх ефективності та конкурентоспроможності, а також активізації підприємницької ініціативи серед місцевого населення. Комплексний підхід до дослідження передбачає врахування соціально-економічних, екологічних та культурних чинників, що впливають на функціонування туристичних об'єктів, а також аналіз перспектив інтеграції сільського зеленого туризму до системи регіонального розвитку та його ролі у зміцненні економіки сільських територій.

У сучасних наукових дослідженнях розвитку сільського зеленого туризму все більше уваги приділяється новим підходам, які сприяють розширенню меж традиційного розуміння цього явища. Зокрема, актуальним стало поглиблене вивчення регіональних особливостей організації туристичної діяльності в контексті сільських територій. Такий підхід дозволяє враховувати специфіку природних, культурних, історичних та соціально-економічних умов окремих регіонів, що істотно впливають на формування туристичного продукту. Сільський зелений туризм поступово трансформується з обмеженої категорії відпочинку в сільській місцевості на багатогранний напрям економічного розвитку територій, орієнтований не лише на задоволення рекреаційних потреб, а й на збереження місцевих

традицій, популяризацію культурної спадщини та забезпечення стійкого розвитку сільських громад. У зв'язку з цим науковці дедалі частіше звертаються до міждисциплінарного аналізу, враховуючи не лише економічні, а й екологічні, соціокультурні та управлінські аспекти розвитку сільського туризму. Регіональна специфіка, зокрема, дозволяє визначити оптимальні моделі інтеграції туристичної діяльності в сільську економіку, які враховують наявні ресурси, демографічну ситуацію, рівень розвитку інфраструктури та потреби місцевого населення. Таким чином, дослідження у цій сфері набувають комплексного характеру, що відкриває нові можливості для підвищення конкурентоспроможності сільського зеленого туризму як важливого елемента національної туристичної індустрії.

Польський учений А. Ковальчик вказує на кілька основних причин, які визначають розвиток досліджень у галузі туризму. Насамперед, він підкреслює проблему недостатнього обсягу статистичних даних, що стосуються поведінкових аспектів туристів. Це створює суттєві труднощі для аналізу та формування обґрунтованих висновків щодо моделей і тенденцій поведінки в туристичному середовищі. Відсутність такої інформації значно ускладнює виявлення закономірностей та прогнозування подальших змін у галузі. Другою вагомою причиною Ковальчик вважає невелику кількість фундаментальних праць, присвячених саме туризму як об'єкту наукового аналізу. У порівнянні з іншими дисциплінами, такими як економіка, соціологія чи психологія, туризм ще не має настільки міцного теоретичного підґрунтя, що сповільнює формування власної теоретико-методологічної бази.

Окрім цього, важливо зазначити, що туризм як галузь тісно переплітається із соціологією та психологією, що визначає багатогранний характер його дослідження. З одного боку, це розширює спектр підходів і методів, що можуть бути застосовані в туристичних дослідженнях, з іншого — створює складнощі в чіткому визначенні його як самостійного наукового напрямку. До того ж, дослідження у сфері туризму часто базуються на

застосуванні нетрадиційних для багатьох наук методів, таких як інтерв'ю, анкетування, спостереження, що вимагає високого рівня адаптивності науковців і відповідної підготовки. Ці методи, хоча й дозволяють отримати унікальні дані, водночас вимагають детального аналізу та критичного осмислення, що ускладнює процес узагальнення.

Ще однією специфічною рисою, яка обумовлює складність досліджень у цій сфері, є сам предмет вивчення. Туризм являє собою унікальне явище, що перебуває на межі природного середовища та суспільно-культурної сфери. Така інтеграція різнорідних аспектів робить туризм складним для аналізу, оскільки він вимагає врахування взаємодії природних, соціальних, економічних і культурних чинників. Саме ця багатовимірність визначає необхідність комплексного та міждисциплінарного підходу до досліджень, що також є викликом для наукової спільноти.

Таким чином, за Ковальчиком, розвиток досліджень у галузі туризму зумовлений цілим комплексом причин, пов'язаних із недостатністю емпіричних даних, слабкістю теоретичного підґрунтя, багатодисциплінарністю галузі, застосуванням специфічних методів дослідження та багатогранністю самого об'єкта вивчення.

Враховуючи той факт, що науковці пропонують різноманітні інтерпретації змісту сільського зеленого туризму, використовуючи різні терміни для його позначення, але при цьому здебільшого вкладаючи у це поняття схожі смислові характеристики, доцільно розпочати дослідження саме з аналізу дефініцій цього феномену. Такий підхід є виправданим, оскільки термінологічна неоднозначність у науковій літературі створює певні складнощі в однозначному трактуванні сільського зеленого туризму, що, у свою чергу, може впливати на методологію його дослідження, а також на практичне застосування наукових висновків. Окрім того, систематичний аналіз визначень дозволяє виявити ключові аспекти, які характеризують сутність цього явища, зокрема його економічні, соціокультурні, екологічні та інші складові. Дослідження дефініцій надає можливість не лише окреслити

межі поняття, але й створити підґрунтя для формулювання уніфікованого підходу до його вивчення, що є важливим для подальшого розвитку наукової бази знань про сільський зелений туризм.

На сучасному етапі розвитку туристичної галузі спостерігається відсутність єдиного усталеного визначення поняття «сільський зелений туризм». У міжнародній практиці одночасно функціонують такі терміни, як «сільський туризм», «аграрний туризм», «екологічний туризм» і «зелений туризм». Попри те, що ці поняття мають окремі відмінності у змісті та сфері застосування, між ними також простежуються численні спільні риси та взаємоперетини.

Сільський туризм, зазвичай, пов'язується із подорожами в сільську місцевість з метою відпочинку, ознайомлення з традиційним побутом, культурою та ремеслами. Аграрний туризм, у свою чергу, акцентує увагу на залученні туристів до сільськогосподарської діяльності, що включає участь у фермерських роботах, догляд за тваринами чи вирощування культур. Екологічний туризм орієнтується на сталий розвиток і передбачає мінімальний вплив на природне середовище, сприяючи його збереженню та відновленню. Зелений туризм, як різновид екологічного, зосереджується на використанні природних ресурсів, таких як ліси, водойми та інші природні об'єкти, для створення туристичного продукту.

Така різноманітність підходів до визначення та класифікації цих видів туризму свідчить про складність їх інтеграції в єдине концептуальне поле. Сільський зелений туризм, як гібридна форма, інтегрує елементи кожного з цих напрямів, що зумовлює його багатогранність. Цей вид туризму може включати різні види активності: від екологічних екскурсій і відвідування природних заповідників до знайомства з сільськогосподарськими процесами, традиційними ремеслами і культурною спадщиною регіону.

Відсутність єдиного підходу до визначення «сільського зеленого туризму» значною мірою пов'язана з національними особливостями, економічними умовами, історичними передумовами розвитку сільської

місцевості та природними ресурсами конкретних країн. Це породжує необхідність більш детального наукового вивчення цього явища, включаючи аналіз його концептуальних основ, соціально-економічного значення, потенціалу для сталого розвитку регіонів і ролі у збереженні природного та культурного середовища.

На думку дослідника А. Ю. Гоцелюка, у сучасних умовах розвитку туризму в Україні можна виділити три основні форми сільського зеленого туризму, до яких належать агротуризм, екотуризм і відпочинковий туризм. Кожна з цих форм має свої специфічні риси, спрямовані на задоволення потреб туристів у пізнанні сільського середовища, відновленні сил і залученні до природних та культурних цінностей регіонів.

Агротуризм орієнтований на залучення відвідувачів до сільськогосподарських робіт, знайомство з традиційними технологіями ведення господарства та життям сільської громади. Екотуризм акцентує увагу на збереженні навколишнього середовища, пропонуючи екологічно орієнтовані подорожі, які включають вивчення природних ресурсів, флори та фауни. Відпочинковий туризм, у свою чергу, спрямований на забезпечення комфортного відпочинку в сільській місцевості з використанням природних умов для відновлення фізичного та емоційного стану людини.

Ключову роль у розвитку цих форм туризму відіграє сільська родина, яка є основним суб'єктом надання туристичних послуг. Вона забезпечує проживання туристів у традиційних або спеціально облаштованих житлових приміщеннях, організовує харчування з використанням локальних екологічно чистих продуктів і створює умови для знайомства гостей із побутом, звичаями та культурними особливостями сільського населення. Окрім того, сільські господарі можуть пропонувати екскурсійні програми, залучати туристів до народних ремесел, святкувань або дегустацій місцевої кухні, що сприяє глибшому порозумінню між міськими й сільськими громадами.

Сільський зелений туризм не лише сприяє економічному розвитку регіонів, але й виконує соціальну та культурну функції, зберігаючи національну

ідентичність і традиції. В умовах сучасних викликів, таких як урбанізація та екологічні проблеми, ця форма туризму стає важливим інструментом сталого розвитку, гармонійно поєднуючи інтереси туристів, місцевих громад і навколишнього середовища.

На рівні нормативно-правового регулювання в Україні термін «сільський зелений туризм» розглядається як форма відпочинку, що відбувається у сільській місцевості. Згідно із Законом України «Про туризм» від 15 вересня 1995 року, сільський туризм визначається як окремий вид туристичної діяльності, який не слід плутати із «зеленим туризмом», оскільки останній трактується як синонім екологічного туризму [12]. Водночас стаття 1 Закону України «Про особисте селянське господарство» (№ 742-IV від 15 травня 2003 року) визначає «сільський зелений туризм» як специфічний вид послуг, спрямованих на організацію відпочинку в приватних господарствах сільської місцевості. У цьому контексті використовується майно, трудові ресурси членів особистих селянських господарств, а також природно-рекреаційний потенціал, культурно-історична та етнографічна спадщина відповідного регіону [6].

Сільський зелений туризм виступає вагомим засобом для забезпечення додаткових джерел доходу сільському населенню. Він слугує невід'ємною складовою комплексного розвитку сільських територій, сприяючи вдосконаленню інфраструктури, стимулюванню місцевої економіки та підвищенню якості життя мешканців. Крім того, цей вид діяльності розглядається як важливий елемент стратегії зменшення рівня бідності в сільській місцевості, оскільки створює умови для працевлаштування та диверсифікації економічної активності. У цьому контексті розвиток сільського зеленого туризму є не лише економічно доцільним, а й соціально значущим, адже він сприяє збереженню культурної спадщини, сталому використанню природних ресурсів і формуванню позитивного іміджу сільських регіонів (див. табл. 1.1).

Залучення сільського населення до туристичної діяльності передбачає використання ресурсного потенціалу сільських територій, таких як природні ландшафти, автентична культура та традиційні ремесла. Одночасно це сприяє розвитку суміжних галузей, зокрема місцевого транспорту, гастрономії, народних промислів та екологічного підприємництва. Таким чином, сільський зелений туризм може стати інструментом сталого розвитку, забезпечуючи гармонійне поєднання економічних, екологічних і соціальних інтересів.

Таблиця 1.1.

Законодавче трактування дефініції «сільський зелений туризм»

Нормативно-правові документи	Трактування терміна «Сільський зелений туризм»
Проект Закону «Про сільський зелений туризм»	Сільський зелений туризм – відпочинковий від сільського туризму, пов'язаний з перебуванням туристів в власному житловому будинку сільського господаря, окремому (гостевому) будинку або на території особистого селянського (фермерського) господарства
Закон України «Про туризм»	Туризм – тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає
Закон України «Про особисте селянське господарство»	Сільський зелений туризм – специфічний різновид господарської діяльності у формі сільської гостинності, що уявляє собою надання послуг із забезпечення відпочинку міських жителів в приватних господарствах в сільській місцевості з використанням майна та трудових ресурсів членів особистого селянського господарства, природно-рекреаційних особливостей місцевості, культурної, історичної та етнографічної спадщини регіону.
Проект Закону України «Про аграрний туризм та агротуристичну діяльність»	Аграрний туризм – вид туризму, як відпочинкового, так і пізнавального характеру, пов'язаний з використанням майна особистих селянських господарств, що передбачає здійснення агротуристичної діяльності під час тимчасового перебування туристів у сільській місцевості

Джерело: складено автором на основі [Закону України]

У вітчизняному законодавстві поняття «сільський зелений туризм» згадується у контексті Закону України «Про особисте селянське господарство». Цей термін використовується для визначення одного з

напрямів діяльності особистих селянських господарств, що передбачає надання туристичних послуг із залученням їхнього майна. Сільський зелений туризм розглядається як форма підприємницької активності, яка базується на використанні природних, культурних та соціальних ресурсів сільських територій для забезпечення потреб відвідувачів у рекреації, відпочинку та знайомстві з автентичним сільським середовищем. Зазначений вид діяльності сприяє розвитку сільської місцевості, створенню додаткових джерел доходу для селянських господарств, підтримці традиційного укладу життя, а також популяризації етнокультурної спадщини. Окрім економічної вигоди, сільський зелений туризм виконує соціально-екологічну функцію, стимулюючи збереження ландшафтів, біорізноманіття та екологічно дружнього способу господарювання. Таким чином, це явище є важливим інструментом інтеграції туризму та сільського господарства, який сприяє сталому розвитку сільських територій у контексті національної економіки.

Чинний Закон України від 15 вересня 1995 року «Про туризм» у його нинішній редакції практично не охоплює правового регулювання розвитку сільського зеленого туризму, що є значним недоліком у контексті сучасного розвитку туристичної індустрії. У документі не враховано специфічних особливостей цього виду діяльності, таких як визначення організаційних форм та класифікації видів сільського зеленого туризму, а також не встановлено належних механізмів регулювання питань безпеки, фінансового забезпечення чи відповідальності суб'єктів, які надають відповідні послуги. Окремо варто відзначити, що специфіка сільського зеленого туризму тісно пов'язана з використанням земель сільськогосподарського призначення, які в більшості випадків є ключовим просторовим ресурсом для реалізації цієї діяльності. Сільські населені пункти також відіграють важливу роль як соціально-економічна основа і культурний контекст для розвитку сільського туризму. Відсутність спеціалізованого законодавчого врегулювання створює перешкоди для формування чіткої нормативно-правової бази, що могла б

забезпечити збалансоване поєднання інтересів туристів, місцевих громад та підприємців, які працюють у сфері сільського туризму.

Наразі важливо розробити новий підхід до регулювання сільського зеленого туризму, який би враховував його багатогранну природу. Це має включати чітке визначення правового статусу суб'єктів сільського туризму, запровадження стандартів безпеки для відвідувачів, механізмів фінансової підтримки для стимулювання цієї діяльності, а також правил землекористування, що враховують інтереси сільських громад. Особливої уваги потребує розробка критеріїв і вимог до екологічної та соціальної відповідальності провайдерів туристичних послуг у цій галузі, з метою забезпечення сталого розвитку сільських територій та збереження їх природних і культурних ресурсів.

Метою розвитку сільського зеленого туризму є забезпечення якісного сервісу для туристів у сільській місцевості, що створює можливості для економічного зростання сільських територій. Цей вид туризму сприяє формуванню нових джерел доходу для місцевих жителів, залучаючи їх до активної участі в туристичній діяльності. Водночас він відповідає на актуальну суспільну потребу у відпочинку, орієнтованому на зменшення впливу урбанізації та повернення до природного, екологічно збалансованого способу життя.

Сільський зелений туризм дозволяє відвідувачам не лише насолоджуватися природними ландшафтами та культурною спадщиною, але й відчувати автентичність традиційного сільського укладу. Він слугує інструментом розвитку місцевої інфраструктури, збереження природних та культурних ресурсів, а також підвищення рівня життя у сільській місцевості. Крім того, сільський туризм відіграє важливу роль у популяризації екологічно відповідального ставлення до довкілля та розширенні знань про місцеву флору і фауну. Таким чином, сільський зелений туризм має мультифункціональний характер, забезпечуючи одночасно економічні,

соціальні та екологічні переваги, що є ключовими факторами для сталого розвитку як сільських територій, так і туризму в цілому.

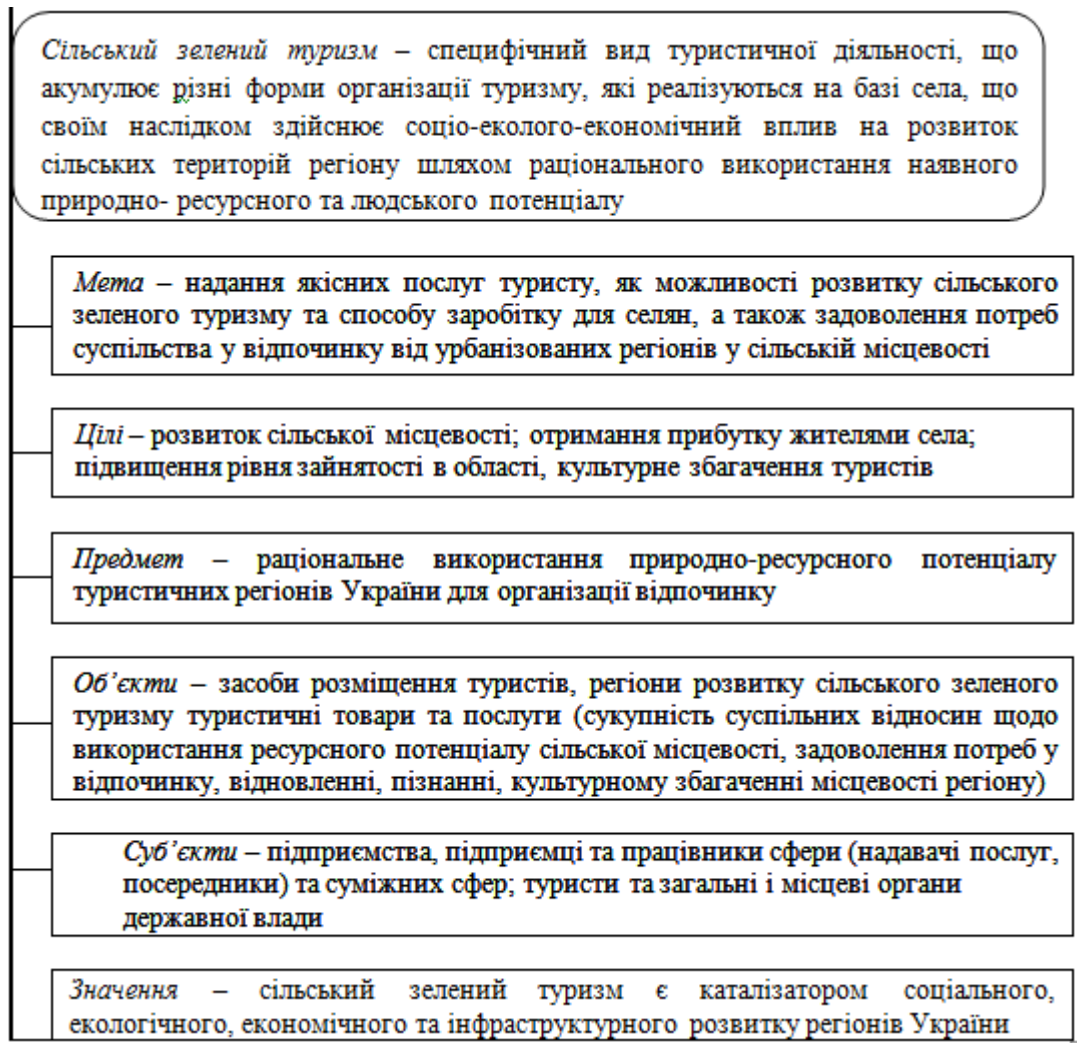

Рис. 1.1. Змістове наповнення дефініції «сільський зелений туризм»

Джерело: [16]

Зважаючи на різні підходи до визначення поняття «сільський зелений туризм» та беручи до уваги специфіку дослідження, цей термін можна трактувати як особливий вид туристичної діяльності, що поєднує різноманітні форми організації відпочинку, реалізовані на сільських територіях. Основною метою такого туризму є створення соціально-екологічного та економічного впливу на розвиток сільської місцевості. Цей вплив досягається через ефективне й раціональне використання природних ресурсів, культурно-історичної спадщини, а також людського потенціалу, сприяючи підвищенню рівня життя місцевого населення, збереженню

природного середовища та сталому розвитку регіону.

Сільський зелений туризм відіграє важливу роль у комплексному вирішенні соціальних, екологічних та економічних проблем сільських територій. Його вплив має системний характер, оскільки він сприяє підвищенню рівня зайнятості місцевого населення, створюючи нові робочі місця та джерела доходу. Крім того, розвиток цього виду туризму стимулює благоустрій сільських громад, сприяючи поліпшенню інфраструктури, збереженню та відновленню культурної спадщини, а також підвищенню рівня життя населення (рис. 1.2). Одночасно це сприяє екологічному відродженню регіону шляхом підтримки традиційного землекористування, збереження природних ландшафтів та впровадження екологічно орієнтованих практик господарювання.

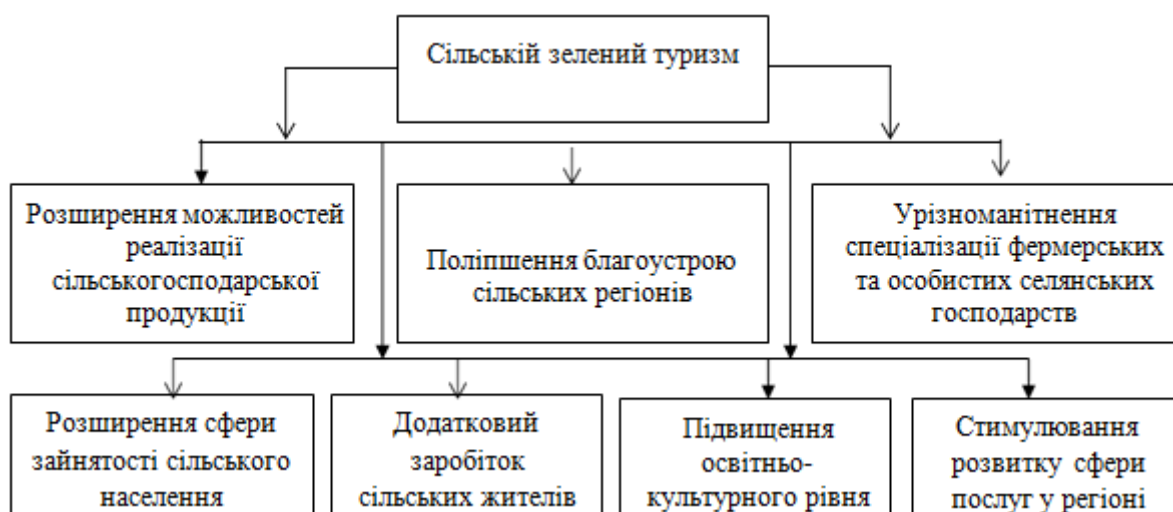

Рис. 1.2. Шляхи впливу сільського зеленого туризму на трансформацію сільських територій

Джерело: [20]

Сільський зелений туризм є важливою складовою сучасної туристичної індустрії, що охоплює широкий спектр послуг, надаючи можливість розвитку не лише внутрішнього, але й міжнародного туризму. Цей вид діяльності є також формою підприємництва, яке активно розвивається в сільських регіонах, сприяючи їх соціально-економічному зростанню.

Ефективність розвитку сільського зеленого туризму залежить від низки факторів, які стосуються як конкретних регіонів, так і безпосередньо об'єктів та суб'єктів цього виду туризму. Зокрема, для успішного функціонування та сталого розвитку цього напрямку необхідне поєднання природних, культурних та економічних переваг конкретної території. Серед важливих умов можна виокремити збереження природного середовища, розвиток інфраструктури, а також створення сприятливих умов для розвитку малого і середнього бізнесу в сільській місцевості. До того ж, слід враховувати роль суб'єктів сільського зеленого туризму, які, з одного боку, повинні бути кваліфікованими та професійними, а з іншого — мати можливість адаптувати свої послуги до змінюваних умов ринку і вимог туристів. Водночас, регіональні особливості, такі як кліматичні умови, транспортна доступність, наявність культурних та історичних об'єктів, також визначають потенціал для розвитку цього виду туризму. Отже, сільський зелений туризм є багатофункціональним і перспективним сектором, що вимагає комплексного підходу до його розвитку та інтеграції в систему регіонального і міжнародного туризму.

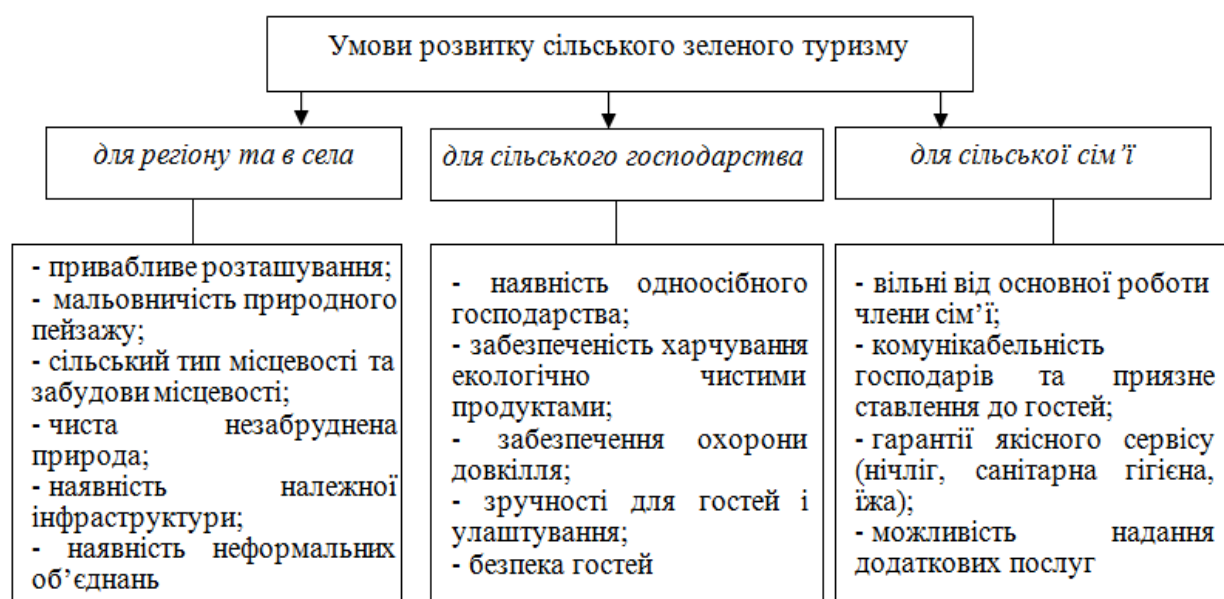

Рис. 1.3. Умови розвитку сільського зеленого туризму

Джерело: [35]

Розвиток сільського зеленого туризму на рівні окремих об'єктів може відбуватися через три основні напрямки, що залежать від форми організації туристичної діяльності в цій сфері (рис. 1.4).

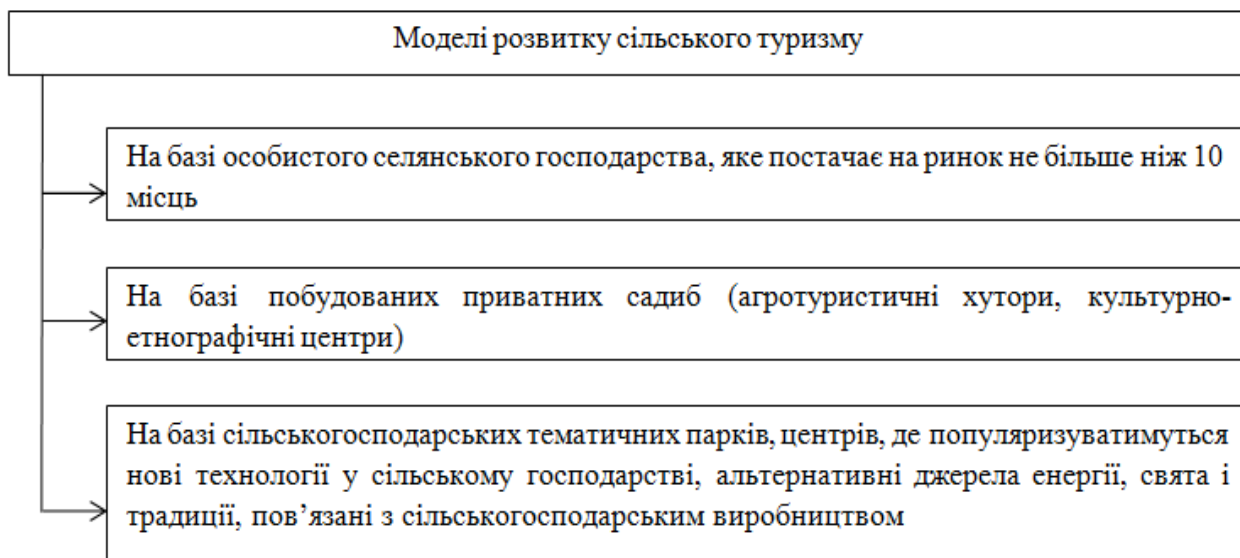

Рис. 1.4. Моделі розвитку сільського зеленого туризму

Джерело: [37]

Розвиток сільського туризму часто здійснюється на базі особистих селянських господарств або домогосподарств, що надають обмежену кількість місць для відпочинку, зазвичай не більше 10. Така модель туризму знаходить успішне застосування в сільських територіях, які, хоча й не є традиційно туристичними, мають значний потенціал для приваблення туристів завдяки своїй унікальній природній, культурній та соціальній специфіці.

Перспективною є модель, яка орієнтується на інтеграцію інноваційних технологій у сільському господарстві, включаючи впровадження альтернативних джерел енергії та сучасних методів ведення сільського виробництва. Такий підхід дозволяє не лише забезпечити сталий розвиток господарств, але й пропонувати туристам ознайомлення з традиційними і сучасними аспектами сільськогосподарської діяльності. Окрім того, зростає інтерес до культурних аспектів, таких як проведення свят і фестивалів, що

відображають локальні традиції та ремесла, створюючи для туристів унікальну атмосферу автентичності і сприяючи розвитку місцевих культурних практик. Таким чином, сільський туризм, інтегруючи сучасні інновації та культурну спадщину, може стати важливим елементом економічного розвитку сільських територій, сприяючи збереженню екологічної рівноваги та зміцненню соціальних зв'язків на місцях.

1.2. Економіка сільських територій на засадах розвитку сільського зеленого туризму

Для наукового обґрунтування стратегічної важливості сільського зеленого туризму для економіки необхідно здійснити комплексний аналіз сільських територій через призму нормативно-правового та статусного аспектів, а також розглянути специфіку формування економічних відносин у цьому контексті. Це включає дослідження процесів ведення бізнесу та самозайнятості, з особливою увагою до використання ресурсного потенціалу, що є основою для розвитку цієї сфери. Нормативно-правова база є важливим елементом, що визначає статус сільських територій у межах національної економічної системи. Вона включає законодавчі акти, постанови та інші документи, які регулюють використання земель, природних ресурсів, а також здійснення підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму. Визначення юридичних меж і статусу сільських територій дозволяє створити відповідну інфраструктуру та стимули для розвитку бізнесу в даній галузі.

Особливу увагу слід приділити специфіці економічних відносин на сільських територіях, де бізнесова активність, часто пов'язана із сільським зеленим туризмом, є важливим інструментом для диверсифікації економіки. У цьому контексті розвиваються нові форми самозайнятості, де сільські господарства, фермери та приватні підприємці можуть використовувати природний потенціал для створення туристичних послуг. Тому важливо

враховувати механізми адаптації підприємців до нових ринкових умов, що визначаються особливостями місцевої економіки та потребами туристів.

З іншого боку, ресурсний потенціал сільських територій є основним фактором для успішного розвитку сільського зеленого туризму. Це включає природні ресурси, такі як земля, вода, флора та фауна, а також культурні та історичні об'єкти, які можуть стати основою для формування конкурентних переваг даного виду туризму. У зв'язку з цим важливо розглянути питання сталого використання ресурсів та охорони навколишнього середовища, щоб забезпечити довготривале і екологічно безпечне функціонування туризму на сільських територіях. Таким чином, комплексний підхід до визначення нормативно-правового статусу сільських територій, аналізу економічних відносин та ефективного використання ресурсного потенціалу є основою для розвитку сільського зеленого туризму, який має стратегічне значення для економіки в цілому.

Сільські території є важливим об'єктом державного регулювання, оскільки їхній розвиток потребує комплексної підтримки з боку держави. Це включає в себе економічну, фінансову, майнову, інформаційну та інші форми підтримки, що сприяють підвищенню життєвого рівня населення та забезпеченню сталого розвитку таких територій. Для досягнення ефективності в управлінні сільським розвитком необхідно створити чітку концепцію на рівні держави, яка буде визначати основні напрями і принципи цієї діяльності. На державному рівні таку концепцію слід оформити у вигляді нормативно-правового документу, який встановлюватиме основні принципи регулювання, правила та механізми підтримки сільських територій. Це може бути стратегія чи національна програма розвитку сільських територій, що включатиме не тільки економічні, але й соціальні, екологічні аспекти розвитку.

На рівні регіонів важливо розробити детальну програму дій, яка конкретизує основні заходи для реалізації державної концепції на місцевому рівні. Ця програма повинна враховувати специфіку кожного регіону, зокрема

природні умови, соціально-економічні потреби та потенціал розвитку сільських територій. Регіональні програми повинні бути інтегровані з іншими стратегіями розвитку, зокрема у сфері інфраструктури, освіти, охорони здоров'я та екології.

На локальному рівні повинна бути створена система конкретних заходів, які б реалізовували вищезазначені програми. Це можуть бути проекти на підтримку аграрного сектору, розвитку підприємництва, покращення інфраструктури, соціальних послуг, а також програми енергозбереження та екологічної стабільності. Важливим аспектом є забезпечення системного зворотного зв'язку з місцевими громадами, органами влади та громадськими організаціями, що сприятиме своєчасному коригуванню заходів та адаптації їх до реальних потреб та умов.

Ключовим елементом успішної реалізації цих ініціатив є активна роль громадянського суспільства. Залучення місцевих мешканців до процесу планування та реалізації державної політики дозволяє не лише врахувати реальні потреби територій, але й створити механізми громадянської активності, які стимулюють розвиток та підвищують ефективність державних інвестицій в сільські території.

Сфера сільського зеленого туризму має значний вплив на розвиток сільських територій, сприяючи їх багатофункціональності. Цей вид туризму здатний виконувати низку важливих функцій, що взаємодіють і доповнюють одна одну, забезпечуючи збалансований розвиток сільських регіонів. Як показано у таблиці 1.2, сільські території виконують різноманітні функції, серед яких економічні, соціальні, культурні та екологічні аспекти. Впровадження сільського зеленого туризму в ці території дозволяє одночасно активізувати кілька напрямків діяльності, що сприяють збільшенню доходів місцевих громад, збереженню природних ресурсів, розвитку інфраструктури та покращенню соціальної ситуації.

Зокрема, сільський зелений туризм може стати ключовим інструментом у трансформації сільських територій, надаючи їм нові можливості для

економічного розвитку через створення нових робочих місць, розвиток малих і середніх підприємств, а також популяризацію місцевої продукції. Він також може сприяти збереженню традиційної культури та обрядів, що є важливими елементами місцевої ідентичності. Завдяки цьому зберігається культурна спадщина, а місцеве населення отримує додаткові можливості для самореалізації.

Таблиця 2.1

**Важливість сільського зеленого туризму для розвитку різних функцій
сільських територій**

Функціональність сільських територій	Роль сфери сільського зеленого туризму
ІНСТИТУЦІЙНО-УТВОРЮЮЧА	
1.1 Природні умови: наявність природних (геологічних, ландшафтних, флористичних, фауністичних) кліматичних факторів	Використання природно-кліматичних ресурсів для створення туристичного продукту, що і задовольняє потреби в рекреації, відпочинку, пізнанні та розвитку
1.2 Соціально-економічний розвиток: становлення людського потенціалу в економічних умовах певної території	Заохочення заселення сільських територій та розвитку господарської діяльності за місцем проживання
1.3 Виробничо-господарська діяльність: економічна діяльність і спеціалізація, що залежать від ресурсів території	Формування локальної економічної структури з взаємодією з іншими секторами економіки
БЕЗПЕКОВА	
2.1 Продовольча безпека: забезпечення продовольчих потреб громади, регіону, країни	Підтримка розвитку сільськогосподарського виробництва, що пропонує унікальну продукцію для туристів
2.2 Демографічна безпека: забезпечення відтворення населення	Створення умов для зайнятості, високої оплати праці та боротьби з міграцією в міські райони, залучення нових мешканців
2.3 Етнополітична безпека: збереження національної самоідентичності	Підтримка місцевих традицій, фольклору для створення унікальних туристичних продуктів
СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА	
3.1 Соціальна інфраструктура: створення комфортного середовища для життя на селі	Розвиток соціальної інфраструктури, включаючи транспорт, торгівлю, спорт та розваги
3.2 Історико-культурна функція: збереження традицій та звичаїв	Сприяння відновленню місцевих традицій, що створюють унікальні туристичні пропозиції

продовження табл.1.2	
3.3 Політична стабільність: рівень життя населення та його вплив на соціальну напругу	Покращення рівня життя через розвиток підприємництва та участь у політичному житті
3.4 Екологічна безпека: охорона навколишнього середовища	Розвиток екологічно чистих видів туризму (агро- та екотуризм), що знижують вплив забруднюючих видів економічної діяльності
ЕКОНОМІКО-ВИРОБНИЧА	
4.1 Економічний розвиток: спеціалізація сільських територій у різних сферах	Створення можливостей для бізнесу в галузях послуг, ремесел, виробництва, що відповідають потребам туристів
4.2 Виробничий розвиток: забезпечення населення необхідними продуктами та сировиною	Підвищення якості сільськогосподарської продукції для забезпечення потреб сільського зеленого туризму

Джерело: складено автором на основі [16]

Розвиток сільського зеленого туризму має важливе значення для забезпечення сталого функціонування сільських територій, зокрема з огляду на безпекові аспекти, що становлять одну з ключових складових цього процесу. Однією з основних ролей сільських територій є їхній внесок у забезпечення продовольчої безпеки держави. Сільське господарство є базовим елементом агропродовольчої системи, яка здатна забезпечити країну необхідними продуктами харчування та підтримати економічну стабільність на рівні держави.

Крім того, сільські території відіграють надзвичайно важливу роль у збереженні і розвитку історико-культурного спадку суспільства. Вони є носіями традицій, звичаїв, ремесел і обрядів, які є невід'ємною частиною культурної ідентичності українського народу. Сільські громади не лише зберігають ці елементи національної спадщини, але й активно долучаються до їх відродження та популяризації серед нових поколінь і туристів, що є важливим аспектом культурного розвитку країни.

Особливе значення має збереження і розвиток тих укладів життя та виробничих практик, які сформувалися на сільських територіях протягом століть. Ці традиції, часто забуті в умовах урбанізації, продовжують існувати в селах, зберігаючи зв'язок між поколіннями і відображаючи глибину та різноманіття національної культури. Окремо слід зазначити, що сільський

туризм здатен стати важливим інструментом для збереження цих традицій, через активну участь місцевих жителів у розвитку туризму та створення умов для занурення відвідувачів у культурні практики минулого.

Таким чином, сільський зелений туризм не тільки сприяє економічному розвитку сільських територій, але й виступає важливим фактором для забезпечення національної безпеки в багатьох її аспектах — продовольчому, культурному та соціальному. Він сприяє інтеграції традицій та сучасних технологій, допомагаючи зберегти унікальні культурні особливості та сприяти розвитку сталих форм зайнятості на селі.

Сільський зелений туризм здатний відігравати важливу роль у забезпеченні етнополітичної безпеки країни. Особливу значущість цей аспект набуває в контексті збереження культурної та етнічної самобутності різних народів України, серед яких бойки, гуцули, покутяни, долиняни, ополяни, волиняни, поліщуки (західний регіон), литвини, севрюки (північ), подоляни, серкеси (центр України) та інші етнічні групи.

Важливо зазначити, що деякі з цих етнічних спільнот, зокрема горяни, до яких належать бойки та гуцули, значною мірою змогли зберегти свою культурну автентичність, що є результатом їх тривалої ізоляції та специфічних умов існування в гірських районах. Це збереження етнічних традицій, звичаїв, ремесел, мовних особливостей і навіть певних соціальних структур є ключовим фактором для забезпечення не лише культурної, але й політичної стабільності національних меншин в Україні.

В умовах глобалізації та сучасних соціально-економічних змін важливо підкреслити значення сільського зеленого туризму як інструмента не тільки економічного розвитку регіонів, а й як засобу підтримки соціокультурної ідентичності. Розвиток зеленого туризму в етнічних громадах сприяє не лише економічному зростанню, але й консервує традиційні способи життя, що в свою чергу допомагає підтримувати етнічну та культурну різноманітність України, зміцнюючи її внутрішню єдність і стабільність у контексті збереження етнополітичної безпеки.

Інші етнічні групи України, які зазнали значних змін через процеси інтеграції та асиміляції, майже втратили свої унікальні культурні особливості. В умовах сучасних соціокультурних трансформацій сільський зелений туризм може відігравати вирішальну роль у відродженні цих традицій і звичаїв. Він здатний стати важливим каталізатором для збереження автентичних аспектів побуту, харчування, одягу, ритуалів та обрядів, що можуть бути забуті або поступово зникати.

У той же час, для ряду територій, де проживають етнічні меншини, зелений туризм пропонує можливість не лише зберегти, а й відтворити культурні традиції, що формувалися на перетині різних народностей. Це стосується таких народів, як вірмени, євреї, роми, болгари, гагаузи, греки, кримські татари та інших, які протягом століть адаптували свої звичаї до місцевих умов. В результаті ці етнічні групи сприяли формуванню унікального етнокультурного простору, де поєдналися традиції різних культур, створюючи неповторний місцевий колорит.

Збереження та розвиток цього культурного симбіозу має велике значення для збереження ідентичності як самих етнічних груп, так і місцевих громад. Саме тому туризм на основі збереження культурної спадщини здатний викликати значний інтерес у туристів, що прагнуть не лише пізнавати нові культури, але й відчувати глибину історичних зв'язків і соціокультурних перетворень. Тому створення туристичних послуг на основі місцевих традицій і обрядів є не тільки економічно вигідним, але й стратегічно важливим для збереження культурної різноманітності країни. Такі ініціативи можуть стати основою для національного і патріотичного виховання, сприяючи розумінню і повазі до багатства культурного різноманіття, яке є невід'ємною частиною соціальної тканини України.

Сільський зелений туризм у етнополітичному контексті має надзвичайно важливе значення для збереження традиційного сільського способу життя, що є основою культурної ідентичності багатьох етнічних груп України. Цей вид туризму сприяє не лише економічному розвитку

сільських регіонів, а й відновленню та підтримці автентичних практик, звичаїв, ремесел і побутових традицій, характерних для сільської місцевості. Збереження сільського способу життя, який включає аграрні традиції, родинні цінності, місцеві мови та обряди, є важливим аспектом етнополітичної стабільності, оскільки він сприяє збереженню культурного різноманіття країни.

В умовах глобалізації та урбанізації багато традиційних сільських практик і моделей поведінки можуть бути втрачені, що може призвести до зниження культурної автентичності. Зелений туризм, в свою чергу, стає важливим механізмом для збереження цих традицій, адже він дозволяє не лише місцевим громадам зберігати свою культурну спадщину, але й надає можливість туристам зануритися в атмосферу сільського життя, пізнати його унікальність і важливість для загальної культурної палітри країни.

Розвиток сільського зеленого туризму має значний потенціал для стимулювання економічного зростання на сільських територіях, оскільки забезпечує поліфункціональність економічної діяльності (рис. 1.5).

Це проявляється через інтеграцію різних секторів, зокрема сфери послуг, ремесел, промислів та сільського господарства, що сприяє підвищенню ефективності використання місцевих ресурсів та створенню нових робочих місць для місцевих жителів. Важливим аспектом цього процесу є не лише економічне, а й соціальне значення, адже розвиток зеленого туризму сприяє збереженню традиційних ремесел та культурної спадщини, залучаючи до активної участі місцеве населення.

Поліфункціональність, в контексті сільського зеленого туризму, не зводиться лише до розвитку основних туристичних послуг, а охоплює і суміжні галузі, що дозволяють створювати стійкі та взаємодоповнюючі економічні зв'язки між різними секторами. Це включає в себе розвиток агротуризму, організацію екологічних турів, а також виробництво та реалізацію локальних продуктів, таких як сільськогосподарська продукція, ремісничі вироби та сувеніри. Важливо, що ці види діяльності не тільки

стимулюють розвиток економіки на місцевому рівні, але й сприяють інтеграції сільських територій у глобальні туристичні ринки.

Рис. 1.5 Типи економічної діяльності в складі економіки сільських територій та роль сільського зеленого туризму серед них

Джерело: [20]

Однак, незважаючи на великі можливості для економічного зростання, необхідно враховувати питання сталого розвитку. У випадку надмірної концентрації туристичних потоків та занадто інтенсивного розвитку інфраструктури, може виникнути небезпека надмірного антропогенного навантаження на навколишнє середовище. Це в свою чергу може призвести до деградації природних ресурсів, зниження якості екологічного середовища та втрати культурної автентичності. Отже, для забезпечення

конкурентоспроможності сільського зеленого туризму важливо застосовувати принципи сталого розвитку, що включають в себе раціональне використання природних ресурсів, підтримку біорізноманіття та збереження екологічної рівноваги.

Врахування цих аспектів дозволить зберегти баланс між економічним розвитком та екологічною стабільністю, що є критично важливим для сталого функціонування сільського зеленого туризму в довгостроковій перспективі. В результаті, розвиток сільського зеленого туризму може стати потужним інструментом для економічної трансформації сільських територій, без шкоди для навколишнього середовища.

Висновок до 1 розділу. Узагальнюючи матеріал розділу, можна стверджувати, що сільський зелений туризм є специфічною формою туристичної діяльності, яка ґрунтується на використанні природних, культурних та етнографічних ресурсів сільської місцевості. Ця форма туризму відрізняється інтегрованим підходом, що поєднує задоволення рекреаційних потреб туристів із сприянням розвитку сільських територій та покращенням їх економічного стану. Зокрема, сільський зелений туризм забезпечує можливість диверсифікації економічної діяльності сільського населення, створення нових робочих місць, залучення інвестицій та підвищення конкурентоспроможності сільських регіонів.

Економіка сільських територій, заснована на принципах розвитку сільського зеленого туризму, орієнтується на раціональне використання місцевих ресурсів, збереження природного середовища та культурної спадщини. Це сприяє підвищенню добробуту місцевих громад, розвитку малого та середнього бізнесу, зменшенню міграції сільського населення до міст та формуванню сталих соціально-економічних моделей розвитку. Таким чином, сільський зелений туризм виступає важливим інструментом соціально-економічної трансформації сільських територій, зберігаючи їхню автентичність і водночас інтегруючи у сучасні тенденції розвитку туристичної галузі.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ОЦІНКА ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В ОДЕСЬКОМУ РЕГІОНІ

2.1. Аналіз організації сільського зеленого туризму в Україні

Сільський зелений туризм відіграє ключову роль у забезпеченні комплексного соціально-економічного розвитку сільських територій у багатьох країнах світу. Цей вид туризму сприяє вирішенню низки актуальних проблем, серед яких збереження природного середовища, підвищення добробуту місцевого населення, поліпшення якості туристичних послуг, а також створення нових робочих місць у сільській місцевості. Завдяки своїй багатофункціональності, зелений туризм виступає каталізатором сталого розвитку сільських територій, сприяючи не лише економічному зростанню, а й соціальному згуртуванню громади та екологічній свідомості.

Особливо важливим є той факт, що сільський зелений туризм дозволяє гармонійно поєднати інтереси місцевих жителів, які отримують можливість додаткового заробітку, з інтересами туристів, котрі прагнуть відпочинку в екологічно чистих зонах із традиційною культурою, національними звичаями та неповторними природними ландшафтами. Цей напрямок також сприяє збереженню культурної спадщини, оскільки стимулює розвиток народних ремесел, гастрономічних традицій та інших елементів автентичної культури.

В Україні сільський зелений туризм набуває дедалі більшого значення, особливо в контексті сучасних викликів, пов'язаних із відтоком населення з сільських територій, зменшенням рівня зайнятості та потребою у збереженні природного багатства країни. Актуальність дослідження сучасного стану цієї сфери обумовлена необхідністю визначення перспектив розвитку сільського зеленого туризму, створення ефективних механізмів підтримки на місцевому та державному рівнях, а також аналізу найкращих практик його організації.

З огляду на це, важливими аспектами дослідження є оцінка туристичного потенціалу регіонів України, аналіз існуючих моделей розвитку сільського зеленого туризму та виявлення основних проблем, що перешкоджають його подальшому поширенню. Не менш значущим є

формування рекомендацій для залучення інвестицій у цю сферу, створення кластерів туристичних послуг та підвищення рівня професійної підготовки місцевих жителів у сфері туризму. Таким чином, розвиток сільського зеленого туризму в Україні може стати не лише важливим чинником зростання економіки, але й інструментом гармонізації відносин між суспільством і природою.

Сільський зелений туризм є одним із перспективних видів пізнавального відпочинку, який за останні роки отримав значний розвиток та популярність у багатьох країнах Європи. Цей напрямок туризму демонструє динамічне зростання, оскільки відповідає сучасним тенденціям екологічної свідомості та прагненню до автентичності й культурного обміну. Україна володіє значним потенціалом для розвитку сільського зеленого туризму, завдяки унікальному природно-рекреаційному середовищу та багатству культурної спадщини. Майже 15% території країни займають зони відпочинку, які включають гірські масиви Карпат, прибережні ландшафти Чорного та Азовського морів, а також численні національні й регіональні парки. Україна може запропонувати туристам багатство традиційної архітектури, збережені національні звичаї та ремесла, які сприяють культурному збагаченню відвідувачів.

Окремої уваги заслуговує її значний ресурс лікувальних та мінеральних вод. На території України розташовано близько 400 джерел мінеральних вод та 100 родовищ лікувальних вод, що становить 69,3% її площі. Це створює умови не лише для розвитку сільського туризму, а й для поєднання його з рекреаційними та оздоровчими програмами. Сільський зелений туризм може стати важливим чинником соціально-економічного розвитку регіонів, забезпечуючи зростання зайнятості сільського населення, збереження місцевої культури та гармонійне використання природних ресурсів. Реалізація цього потенціалу вимагає комплексного підходу, що включає підтримку з боку держави, розвиток інфраструктури та просування українських туристичних продуктів на міжнародному ринку.

На значній частині території України, особливо в сільській місцевості, зосереджені численні природні та культурні ресурси. Водночас використання цих ресурсів залишається обмеженим. Станом на 2022 рік в Україні нараховувалося понад 150 тисяч об'єктів культурної спадщини, з яких лише близько 5,5 тисяч були задіяні в економічній чи культурній діяльності. Це свідчить про значний потенціал, який наразі залишається нерозкритим. На сьогоднішній день через війну об'єкти культурної спадщини скорочуються. Проблема малозайнятості та безробіття у сільській місцевості є однією з ключових соціально-економічних викликів. Зокрема, дві третини сільського населення перебувають у стані безробіття або мають недостатній рівень зайнятості. За офіційними даними, станом на 1 січня 2022 року статус безробітного мали 467,5 тисяч осіб, з яких 271,5 тисяч проживали у сільській місцевості.

Ці показники вказують на необхідність активізації заходів з розвитку інфраструктури, стимулювання підприємницької діяльності, зокрема в сфері туризму та рекреації, а також інтеграції культурної спадщини в сучасні економічні процеси. Це дозволить не лише зменшити рівень безробіття, але й сприяти сталому розвитку регіонів.

За оцінками експертів, близько 10% приватних житлових будинків у сільській місцевості України, що складає приблизно 6,3 мільйона житлових об'єктів, мають потенціал для використання в туристичній діяльності. Варто зазначити, що значна частина готової до споживання сільськогосподарської продукції – до двох третин – виробляється саме в особистих селянських господарствах. Це свідчить про вагомий роль сільських територій у забезпеченні як аграрної, так і туристичної привабливості країни.

Однак, незважаючи на значний потенціал, кількість офіційно зареєстрованих селянських садиб, які надають послуги зеленого туризму, залишається надзвичайно малою – їх нараховується лише близько чотирьох сотень (табл. 2.1). Така невідповідність між наявними можливостями та

рівнем їх реалізації обумовлена низкою факторів, зокрема браком достовірної інформації про стан і динаміку розвитку цього сегмента туризму.

Наукові дослідження вказують на недостатність систематичних статистичних даних та актуальних аналітичних оцінок, що ускладнює об'єктивну картину розвитку зеленого туризму в Україні. Це вимагає поглибленого аналізу, комплексного підходу до моніторингу, а також створення єдиної бази даних для обліку селянських садиб, які надають туристичні послуги. Таким чином, розвиток інфраструктури та популяризація зеленого туризму можуть стати одним із напрямів стимулювання сільської економіки та зміцнення її конкурентоспроможності.

Таблиця 2.1.

Динаміка розвитку сільського зеленого туризму в Україні

Рік	2020	2021	Відхилення 2021\2020
Кількість садиб од.	375	377	2
Площа садиб м ²	66986	71208	5219
Середня місткість садиб, місць	12,6	13,5	0,9
Кількість розміщених осіб	49948	39311	-10637

Джерело: складено автором на основі [18]

Динаміка розвитку галузі зеленого туризму в Україні за 2020–2021 роки демонструє як позитивні, так і негативні тенденції. Кількість садиб у 2021 році зросла на 2 одиниці, досягнувши 377, що свідчить про незначне збільшення пропозиції у сфері зеленого туризму. Водночас площа садиб за цей період збільшилася на 5219 м² і становила 71208 м², що вказує на розширення об'єктів туристичної інфраструктури, можливо, через модернізацію або будівництво нових садиб із більшими розмірами. Також спостерігається зростання середньої місткості садиб, яка збільшилася на 0,9 місця, досягнувши 13,5 місця на садибу. Це свідчить про прагнення

операторів ринку підвищити потенціал прийому туристів та адаптуватися до зростаючих вимог клієнтів.

Однак, попри позитивні зміни у кількості, площі та місткості садиб, кількість розміщених осіб зменшилася на 10637 осіб, що становить зниження на 21,3%. У 2021 році цей показник досягнув лише 39311 осіб порівняно з 49948 у 2020 році. Така динаміка може бути обумовлена зовнішніми чинниками, серед яких пандемія COVID-19, економічна нестабільність або зміна туристичних уподобань.

Загалом, аналіз свідчить про суперечливі тенденції розвитку галузі зеленого туризму. З одного боку, розширення матеріально-технічної бази вказує на інвестиційну активність у цій сфері. З іншого боку, зниження кількості розміщених осіб сигналізує про проблеми з попитом, що потребує перегляду маркетингових стратегій, підвищення якості послуг та розробки нових заходів для залучення туристів. У сукупності ці дані вказують на необхідність комплексного підходу до подальшого розвитку галузі.

Таблиця 2.2

Сільський зелений туризм у регіонах України (фіз.особи-підприємці)

Області	Кількість садиб од		Площа садиб м ²		Середня місткість садиб, місць		Кількість розміщених осіб	
	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021
Вінницька	1	1	80	80	12	12	30	40
Волинська	2	2	1052	1052	15	15	2751	3097
Закарпатська	8	8	2200	11141	19	20	1628	1356
Запорізька	1	-	60	-	6	-	8	-
Івано-Франківська	184	163	27259	25076	10	12	22935	16903
Львівська	36	23	9838	6678	13	14	8316	5227
Миколаївська	-	1	-	300	-	15	-	19
Одеська	7	-	1090	-	13	-	1566	-
Полтавська	3	3	428	428	9	9	172	477
Херсонська	2	-	2528	-	59	-	378	-
Хмельницька	6	5	1716	1653	20	23	4302	2728
Черкаська	9	5	900	531	7	6	289	281
Чернігівська	16	15	3936	2816	22	18	4720	4207
Україна	375	377	65926	71208	12,6	13,5	49948	39311

Джерело: [18]

Аналізуючи наведені дані, можна зробити висновки про динаміку розвитку сільського зеленого туризму в різних областях України у 2020 та 2021 роках. Кількість садиб у більшості областей залишалася стабільною, зокрема у Вінницькій, Волинській, Закарпатській, Полтавській та Чернігівській областях. Водночас спостерігається зменшення кількості садиб в Івано-Франківській (з 184 до 163) та Львівській областях (з 36 до 23), що може свідчити про складнощі в підтримці та розвитку цього виду туризму в регіонах, які раніше мали високий рівень активності. Однак у Миколаївській області, де у 2020 році садиби не функціонували, у 2021 році з'явилася одна садиба, що демонструє потенційне розширення географії зеленого туризму. Загальна площа садиб в Україні зросла з 65 926 м² у 2020 році до 71 208 м² у 2021 році, що свідчить про розвиток інфраструктури, незважаючи на скорочення кількості садиб у деяких областях. Зростання площі садиб було найбільш помітним у Закарпатській області, де показник зріс у понад п'ять разів – з 2 200 м² до 11 141 м², а також у Чернігівській області (з 3 936 м² до 2 816 м²).

Середня місткість садиб також зросла – з 12,6 місця у 2020 році до 13,5 місця у 2021 році. Найбільші показники середньої місткості у 2021 році були зафіксовані в Хмельницькій (23 місця), Чернігівській (18 місць) та Закарпатській областях (20 місць). Це свідчить про зростання орієнтації садиб на прийом більших груп туристів. Кількість розміщених осіб по Україні знизилася з 49 948 осіб у 2020 році до 39 311 осіб у 2021 році. Найбільше зменшення спостерігалось в Івано-Франківській області (з 22 935 до 16 903 осіб) та Львівській області (з 8 316 до 5 227 осіб). Зниження може бути пов'язане з пандемічними обмеженнями або змінами у туристичних потоках. Натомість у таких областях, як Полтавська, спостерігалось зростання кількості розміщених осіб (з 172 до 477 осіб), що демонструє позитивну динаміку в окремих регіонах. Отже, хоча в Україні загалом відбулося скорочення кількості туристів, розвиток інфраструктури та

зростання середньої місткості садиб свідчать про адаптацію сектору сільського зеленого туризму до нових умов і перспективність цього напрямку.

На рисунку 2.2 представлено узагальнену інформацію про розподіл садиб за регіонами станом на 2021 рік. Відповідно до даних, найбільше маєтків знаходиться в Івано-Франківській області, де їх частка становить 72 % від загальної кількості на території України [18].

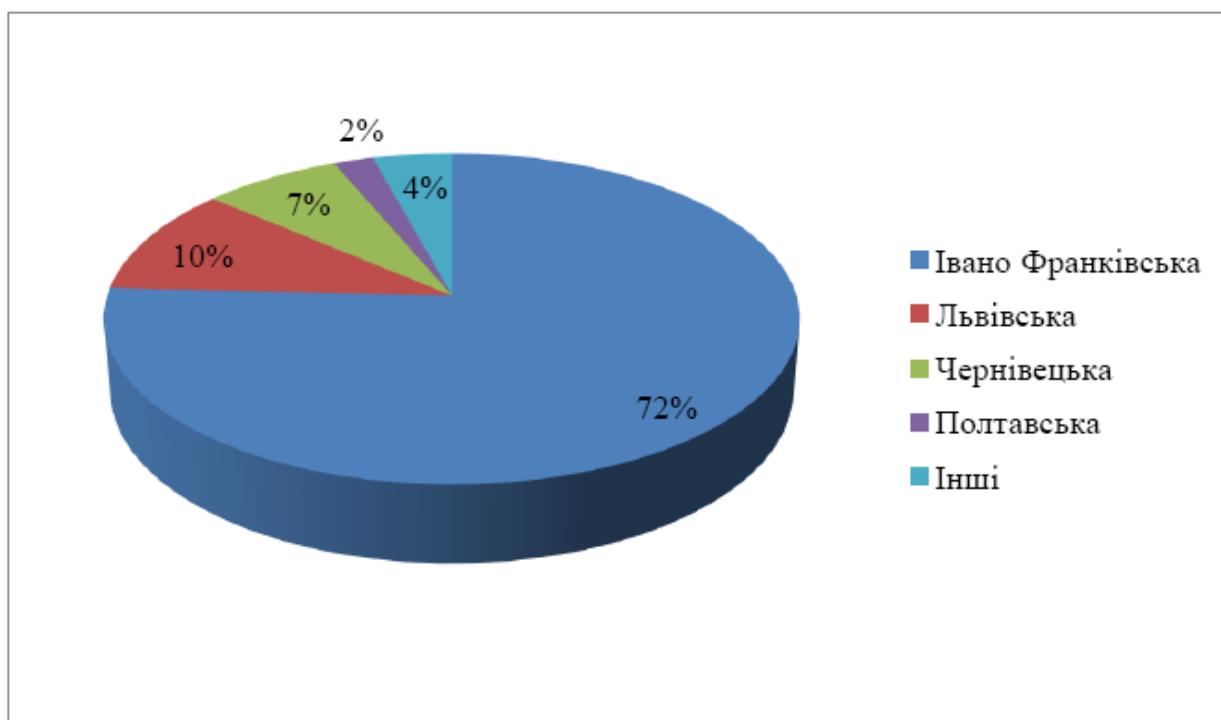

Рис. 2.1. Частина садиб за регіонами України (2021р)

Джерело: [18]

Результати наукових досліджень свідчать, що розвиток як сільського зеленого туризму, так і туризму загалом гальмується низкою ключових проблем. Зокрема, серед них варто відзначити:

- війна в Україні;
- недостатній рівень інфраструктурного забезпечення, що включає обмежений доступ до транспортної мережі, незадовільний стан доріг і відсутність належної туристичної інфраструктури;
- брак фінансових ресурсів для розвитку туристичних об'єктів, що ускладнює створення якісного сервісу та розширення спектра послуг;

- низький рівень обізнаності місцевого населення щодо переваг і можливостей розвитку туризму, що обмежує їхню активну участь у туристичній діяльності;
- відсутність ефективної державної підтримки та стимулюючих механізмів, спрямованих на розвиток туристичних територій;
- проблеми екологічного характеру, включаючи деградацію природного середовища та незбалансоване використання природних ресурсів у туристичній діяльності;
- невисокий рівень кваліфікації кадрів, які працюють у сфері туризму, що знижує якість послуг і конкурентоспроможність туристичних продуктів;
- слабкий маркетинг і недостатня популяризація туристичних можливостей регіонів на внутрішньому та міжнародному рівнях.

Таким чином, для ефективного розвитку сільського зеленого туризму та туризму в цілому необхідно розробити комплексні заходи, спрямовані на усунення зазначених проблем, залучення інвестицій та створення сприятливого середовища для туристичної діяльності.

Зазначена тенденція до скорочення кількості агросадиб та, відповідно, зниження туристичного потоку є негативним явищем, яке має прямий вплив на зменшення доходів від надання туристичних послуг. Така ситуація вказує на необхідність удосконалення підходів до розвитку сільського зеленого туризму, зокрема через забезпечення стійкості та конкурентоспроможності цього сегмента туристичної індустрії. На нашу думку, такі труднощі мають тимчасовий характер, і для забезпечення сталого розвитку сільського зеленого туризму в майбутньому необхідно приділити увагу кільком ключовим аспектам. Перш за все, важливо підтримувати високий рівень якості послуг, що надаються, та формувати позитивний імідж агросадиб на ринку туристичних пропозицій. Особливого значення набуває створення сприятливих умов для сертифікації агросадиб за програмою «Українська садиба гостинності» та отримання екологічного сертифіката «Зелена садиба». Наявність таких сертифікатів слугує гарантією високої якості послуг і

екологічної відповідальності, що є вагомим чинником приваблення як вітчизняних, так і іноземних туристів.

Крім того, доцільно впроваджувати програми державної підтримки, зокрема надання фінансової та консультативної допомоги для підвищення стандартів обслуговування. Ефективною також буде інтеграція сучасних маркетингових інструментів, спрямованих на популяризацію сільського зеленого туризму, та залучення до співпраці міжнародних організацій, які підтримують екологічний туризм. Таким чином, комплексний підхід дозволить підвищити привабливість агросадиб, сприятиме зростанню попиту на їхні послуги та забезпечить розвиток галузі в довгостроковій перспективі.

Беручи до уваги зазначені аспекти, особливого значення набуває необхідність детального дослідження питань, пов'язаних із категоризацією агросадиб. Такий підхід сприятиме забезпеченню прозорості пропозицій на туристичному ринку, підвищенню рівня довіри з боку клієнтів, а також створенню умов для ефективного контролю якості наданих послуг.

Категоризація дозволяє чітко структурувати ринок, що сприяє формуванню конкурентоспроможності агросадиб, забезпечує різноманітність пропозицій і обґрунтованість цінової політики. Крім того, така система створює можливості для врахування індивідуальних потреб споживачів, дозволяючи їм обирати агросадиби залежно від рівня послуг, особливостей розташування, інфраструктури та інших критеріїв. Глибоке вивчення цього питання має охоплювати аналіз чинних стандартів і практик категоризації, досвід інших країн, а також розробку адаптованих до українських умов рекомендацій. Зокрема, це стосується інтеграції національних сертифікатів, таких як «Українська садиба гостинності» та «Зелена садиба», із міжнародними стандартами екологічного та туристичного сертифікування. Це дозволить підвищити конкурентоспроможність вітчизняних агросадиб на міжнародному ринку.

Крім того, категоризація може стати основою для створення цифрових платформ і ресурсів, які забезпечать клієнтам зручний доступ до інформації

про агросадиби, включно з детальними характеристиками, рейтингами, відгуками та ціновими пропозиціями. Таким чином, комплексне дослідження питань категоризації агросадиб є не лише актуальним, але й стратегічно важливим для сталого розвитку сільського зеленого туризму в Україні.

В Україні активно функціонує громадська організація «Спілка розвитку сільського зеленого туризму», яка здійснює значний внесок у розвиток туристичної інфраструктури сільської місцевості. Одним із ключових проєктів організації є впровадження Програми добровільної категоризації під назвою «Український гостинний хутір». Ця ініціатива спрямована на вдосконалення стандартів якості у сфері сільського зеленого туризму, підвищення рівня послуг у сфері гостинності та створення умов для комплексного туристичного обслуговування.

Основна мета програми полягає у стимулюванні сталого розвитку сільських територій, шляхом забезпечення високих стандартів послуг, що пропонуються туристам. Зокрема, йдеться про послуги розміщення, організацію дозвілля, культурних і гастрономічних програм, які відображають автентичність українських традицій. Запровадження категоризації дозволяє систематизувати підходи до оцінки якості обслуговування та створити єдиний механізм визначення рівня туристичних об'єктів, сприяючи підвищенню їхньої конкурентоспроможності. Таким чином, програма підтримує розвиток місцевих громад, сприяє збереженню культурної спадщини та залучає туристів до активного ознайомлення з унікальною атмосферою українського села.

Цей проєкт є важливим кроком у напрямі популяризації сільського туризму як однієї з перспективних галузей для економічного та соціального зростання України.

Сертифікаційний знак, що засвідчує відповідність об'єкта встановленим стандартам якості у сфері сільського зеленого туризму, надається на визначений термін тривалістю до двох років. Даний статус

підтверджується видачею спеціального сертифіката, який слугує офіційним документом, що засвідчує відповідність закладу вимогам категоризації.

Кількість символічних квіток на знаку визначає категорію закладу, відображаючи рівень його туристичної привабливості, якості надання послуг та інфраструктури. Такий підхід дозволяє створити прозорий механізм оцінки об'єктів, що стимулює власників садиб до вдосконалення стандартів обслуговування та підвищення їхнього статусу. На сьогоднішній день категоризацію успішно пройшли 126 сільських садиб, розташованих у 20 областях України. Кожному з цих об'єктів було присвоєно відповідний сертифікат, що підтверджує їхнє членство в мережі «Українська садиба гостинності». Цей процес сприяє популяризації українського сільського зеленого туризму, а також забезпечує підвищення конкурентоспроможності даної галузі. Завдяки впровадженню системи сертифікації, туристи отримують гарантії високої якості обслуговування, а власники садиб – мотивацію для подальшого розвитку своїх послуг та зміцнення репутації на ринку туристичних послуг.

Власники сільськогосподарських садиб мають можливість, на добровільній основі, ініціювати процедуру присвоєння категорії їхньому об'єкту як туристичній локації. Таке рішення залежить від їхнього бажання та розглядається як право, а не обов'язок, що закріплено у статті 19 Закону України «Про туризм» [29]. Надання категорії може бути доцільним у разі, якщо це сприяє підвищенню рівня задоволеності туристів та зміцненню конкурентоспроможності садиби на ринку туристичних послуг.

Добровільний характер цієї процедури дозволяє власникам самостійно визначати необхідність категоризації залежно від своїх стратегічних цілей, ресурсів та потенціалу. Це також сприяє розвитку гнучкої системи стандартизації, яка враховує специфіку кожного об'єкта та його регіональних особливостей. У цьому контексті проведено дослідження, спрямоване на аналіз та визнання категорійності сільського зеленого туризму у різних регіонах України, результати якого представлені на рисунку 2.2.

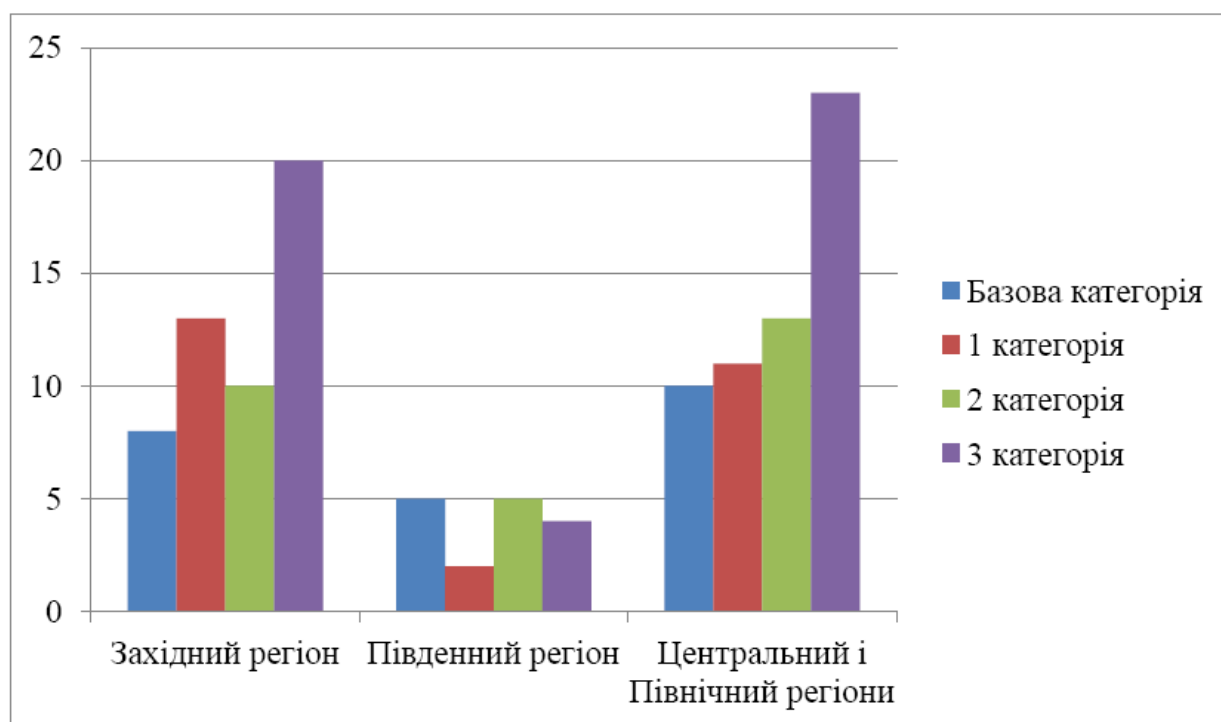

Рис. 2.2. Категоризація у сфері сільського зеленого туризму «Українська гостинна садиба» (2021р) [35]

Аналізуючи кількість виданих сертифікатів у мережевій категорії «Територія міста-регіону України», можна відзначити, що їх найбільша концентрація спостерігається в Західному регіоні, зокрема в Закарпатській області (30 сертифікатів) та Івано-Франківській області (13 сертифікатів). Значний показник також зафіксовано в Центральній-Північній регіоні: Київська область — 15, Черкаська область — 20, Кіровоградська область — 11 сертифікатів. Така тенденція зумовлена унікальними природними умовами цих регіонів, автентичною культурою місцевих жителів, а також багатством традиційної національної кухні.

Водночас у центральних та східних регіонах, попри наявність потенційних ресурсів для розвитку агротуризму, цей вид діяльності перебуває на стадії формування. Причинами такого стану можуть бути недостатня туристична інфраструктура, обмежене фінансування та слабка популяризація агротуристичних ініціатив. Проте, враховуючи багатство природних, культурних і гастрономічних ресурсів, ці регіони мають значний потенціал для подальшого розвитку даного напрямку.

Окрім системи добровільної категоризації, в Україні впроваджено механізм екологічної сертифікації *Green Farm*. Ця система базується на принципах мінімізації негативного впливу агротуризму на екологічний баланс і спрямована на забезпечення комплексного захисту навколишнього середовища. Вона також акцентує увагу на підтримці національних традицій, розвитку місцевої економіки, збереженні культурної спадщини та популяризації екологічно орієнтованих практик у сфері туризму.

Сертифікація *Green Farm* сприяє впровадженню сталих підходів до агротуристичної діяльності, формуванню екологічної свідомості серед суб'єктів господарювання та туристів, а також створює конкурентні переваги для агротуристичних об'єктів, які відповідають екологічним стандартам. Крім того, така ініціатива сприяє гармонійному поєднанню економічного розвитку з охороною природного та культурного середовища, що є важливим елементом сталого розвитку територій.

Одним із ключових етапів у вивченні та визначенні ефективних інструментів розвитку регіонів України є структуризація основних передумов формування та функціонування кластерів сільського туризму. На рисунку 2.3 представлено систему таких передумов, що сприяють створенню сприятливого середовища для розвитку цього напрямку. Серед основних чинників варто виділити високий природно-ресурсний потенціал, який забезпечує привабливість сільських територій для туристів. Не менш важливим є соціокультурний аспект, зокрема традиційна гостинність, доброзичливість і відкритість місцевого населення, які створюють позитивне враження у відвідувачів і формують основу для довготривалих туристичних зв'язків.

Важливу роль відіграє також рівень розвитку інфраструктури, що включає транспортну доступність, забезпеченість житловими, харчовими та рекреаційними об'єктами. Інтеграція цих факторів сприяє формуванню конкурентоспроможних кластерів, здатних стимулювати розвиток місцевої економіки, створювати робочі місця, зберігати культурну спадщину та

сприяти сталому розвитку регіонів. Крім того, важливим завданням є впровадження інноваційних підходів до управління кластерними структурами, зокрема використання цифрових технологій для просування туристичних продуктів і забезпечення ефективної комунікації між усіма учасниками кластеру.

Рис. 2.3 Фактори, що зумовлюють створення та розвиток кластерів сільського зеленого туризму в регіоні [23]

Кластери сільського зеленого туризму в Україні відзначаються різноманітними напрямками діяльності. Основні спеціалізації таких кластерів можна класифікувати, визначивши їх ключові типи, що наведено у табл.2.3.

Таблиця 2.3.

Наявні напрямки спеціалізації кластерів сільського туризму в Україні

Спеціалізація	Назва кластеру та місце знаходження
Сільський і рекреаційний туризм	«Гоголівські місця Полтавщини», Полтавська область
Зелений туризм	«Зелений туризм територіальних громад Кременчуцького району», Полтавська область
Агро-еколого-рекреаційний	«Фрумушика-Нова», Одеська область
Агро-рекреаційний	«Коблево», Миколаївська область
Агро-туристичний	«Горбо Гори», Львівська область
Агро-екологічний	«Оберіг», Хмельницька обл

Джерело: [18]

Практично кожен регіон України характеризується унікальними ресурсними можливостями та специфічними територіальними чинниками, які створюють передумови для розвитку сільського туризму. Ці фактори включають природно-географічні особливості, історико-культурну спадщину, аграрний потенціал, кліматичні умови, демографічні характеристики та соціально-економічні аспекти. Різноманітність таких ресурсів забезпечує значний потенціал для формування конкурентоспроможних туристичних продуктів, орієнтованих на залучення як внутрішніх, так і іноземних туристів.

2.2. Тенденції розвитку сільського зеленого туризму в Одеському регіоні

Одеська область, одна з найбільших за розмірами адміністративно-територіальних одиниць України, відзначається значним економічним і соціальним потенціалом, що робить її важливим регіоном як для національної, так і для регіональної економіки. Географічне розташування області, її природні ресурси, а також добре розвинена інфраструктура сприяють розвитку численних економічних секторів, що включають аграрний, промисловий, торговельний та туристичний. Одеська область має стратегічне значення не лише в межах України, а й на міжнародному рівні завдяки своєму виходу до Чорного моря, що забезпечує розвиток морської торгівлі та транспортних зв'язків.

Станом на початок 2014 року, чисельність населення Одеської області становила 2396,5 тис. осіб, з яких значну частину, 793,3 тис. осіб, становило сільське населення, що складає 5,6 % від загального сільського населення країни. Це свідчить про важливу роль сільських територій у соціальній структурі області. Водночас, за даними на той час, в Одеській області функціонувало 842 тис. домогосподарств, із яких приблизно третина (32 %) знаходяться в сільській місцевості. Це підкреслює важливість сільських територій для економічного та соціального розвитку регіону.

Аграрний сектор Одеської області є одним із найбільш розвинутих в Україні, що значною мірою визначає економічну спеціалізацію регіону. Площа сільськогосподарських угідь складає 2205,7 тис. га, що свідчить про високий рівень землеробства та ефективність використання природних ресурсів області. Крім того, Одеська область є важливим центром для розвитку сільського зеленого туризму, що набуває популярності завдяки поєднанню природних ландшафтів та традиційної сільської культури. Площа, доступна для сільського зеленого туризму в області, складає 1090 км², що демонструє значний потенціал для розвитку екологічно чистих та культурно збагачених форм туризму в сільській місцевості.

Економіко-географічне розташування Одеської області, її сприятливі природно-кліматичні умови та багатий спектр природних лікувальних ресурсів створюють унікальні передумови для розвитку туристичної та рекреаційної діяльності. Завдяки виходу до Чорного моря, область володіє значним потенціалом у розвитку морського туризму, зокрема завдяки наявності піщаних пляжів, які приваблюють відпочивальників як з України, так і з-за кордону. М'який середземноморський клімат, тривала сонячна погода, помірні температури повітря та води протягом літнього сезону створюють комфортні умови для пляжного відпочинку та оздоровлення.

Більше того, Одеська область характеризується розвиненою інфраструктурою транспортних комунікацій, зокрема водних, залізничних та автомобільних шляхів, що забезпечує зручний доступ до курортних і рекреаційних зон. Мережа транспортних магістралей є важливим фактором, який сприяє як внутрішньому, так і міжнародному туризму, зокрема через порти та залізничні вузли. Це дозволяє легко і швидко переміщуватися туристам, а також транспортувати різноманітні товари, що стимулює розвиток галузі.

Крім того, Одеська область має багатий ресурсний потенціал, що включає природні лікувальні ресурси, такі як мінеральні джерела, грязі та лікувальні води, що використовуються для оздоровлення та реабілітації. Це

сприяє розвитку санаторно-курортного туризму та лікувальних процедур, що значно підвищує привабливість регіону для туристів, які прагнуть не лише відпочити, але й покращити своє здоров'я. Така комбінація природних і економічних факторів робить Одеську область однією з провідних рекреаційних зон України, де зростає попит на різноманітні форми відпочинку і оздоровлення.

Одеська область багата на культурні та історичні пам'ятки, що значною мірою сприяє її привабливості як туристичного та рекреаційного регіону. На території області збереглося 71 об'єкт містобудування та архітектури, які мають високу історичну та культурну цінність. Серед них – пам'ятки, що відображають різноманітні етапи розвитку регіону, починаючи від заснування міста і до сучасних архітектурних досягнень. Крім того, Одеська область славиться двома пам'ятками історії, що відображають важливі події минулих епох, а також чотирма пам'ятками монументального мистецтва, які мають значення для національної культури. Додатково на території області знаходиться 14 археологічних пам'яток, що дають уявлення про ранні періоди розвитку людської цивілізації в цьому регіоні, зокрема про заселення та соціально-економічні особливості давніх народів.

Особливістю соціального складу населення Одеської області є його надзвичайна етнічна різноманітність, що визначає культурне багатство регіону. На території області проживають представники 133 національностей і народностей, що є свідченням багатовікової історії міжетнічних контактів і взаємодії. Така етнічна різноманітність збагачує культурну атмосферу регіону, формуючи унікальну соціокультурну ситуацію, в якій гармонійно поєднуються традиції та звичаї різних народів. Це багатство культурного спадку сприяє розвитку міжкультурного діалогу, а також є важливим чинником у формуванні соціальної стабільності та толерантності на місцевому рівні.

Одеська область, зважаючи на особливості її природно-ресурсного потенціалу, може бути умовно розподілена на п'ять основних регіональних

зон. Перший регіон – Придунав'я, який характеризується специфічними природними умовами дельтових територій річки Дунай. Другий регіон – Буджакський степ, що відзначається рівнинним рельєфом і степовими ландшафтами, типових для південних частин області. Третя зона охоплює степові території з виходами до морського узбережжя та лиманів, що мають важливе рекреаційне й господарське значення. Четверта зона включає степові ділянки суходолу, які відрізняються меншим ступенем зволоження та інтенсивним сільськогосподарським використанням. П'ятий регіон представлений північними районами області, які розташовані в межах холмистої місцевості Лісостепу, що має помірно континентальний клімат і більш різноманітний ландшафтний комплекс. Такий поділ дозволяє не лише враховувати природні особливості регіону, а й ефективно планувати його економічне використання та екологічне управління.

Одеська область володіє значним соціальним, історико-культурним, географічним та природно-рекреаційним потенціалом, що створює сприятливі умови для інтенсивного розвитку зеленого туризму як у межах окремих районів області, так і в місті Одеса. Особливий інтерес для організації зеленого туризму представляють унікальні природні й культурно-історичні об'єкти.

Серед природних локацій, винятково привабливих для туристів, слід виділити Дунайські та Дніпровські плавні, які є унікальними екосистемами з високою біорізноманітністю. У північних районах області, зокрема в Савранському районі, розташовані лісові масиви, що створюють оптимальні умови для екологічного та активного відпочинку. Приміська мікрозона Одеського регіону відома своїми лікувальними грязьовими лиманами, серед яких Куяльницький, Хаджибейський та Шаболотський, які також сприяють розвитку оздоровчого туризму.

Культурно-історичний потенціал регіону представлений унікальними етнографічними центрами, що зберігають культурну спадщину болгарської, албанської, гагаузької та молдовської спільнот. Серед них виділяються

Болградський, Татарбунарський, Ізмаїльський та Ренійський райони, які можуть запропонувати туристам не лише культурно-пізнавальні маршрути, але й традиційні кулінарні, ремісничі та фестивальні заходи.

На території області знаходяться численні природоохоронні території, які є об'єктами світового та національного значення. Зокрема, Дунайський біосферний заповідник, включений до світової мережі біосферних резерватів, Нижньодністровський національний природний парк із мальовничими дельтовими ландшафтами, регіональний ландшафтний парк «Тилігульський», що відомий своїми водно-болотними угіддями, а також ботанічний сад Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, який представляє велику наукову й естетичну цінність. Таким чином, багатство природних ресурсів у поєднанні з історико-культурними та етнографічними особливостями регіону створює унікальні можливості для розвитку зеленого туризму, що здатен задовольнити потреби як вітчизняних, так і іноземних туристів.

Однією з ключових перешкод для розвитку і розширення обсягів надання послуг у сфері сільського зеленого туризму на території Одеської області залишається недостатній рівень офіційної легалізації діяльності суб'єктів, які займаються цією формою підприємництва. Згідно з даними, наданими Державною службою статистики України, в регіоні офіційно зареєстровано лише 7 фізичних осіб–підприємців, які працюють у сфері зеленого аграрного бізнесу. Це свідчить про обмежений рівень інтеграції цієї галузі до формального економічного сектору, що, у свою чергу, ускладнює розвиток інфраструктури, отримання доступу до державних програм підтримки, а також забезпечення належної якості послуг. Відсутність масової реєстрації значно знижує конкурентоспроможність місцевих ініціатив та обмежує можливості для залучення інвестицій, що могло б сприяти розширенню ринку зеленого туризму як важливого сегменту рекреаційної економіки.

Відповідно до матеріалів Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні, станом на 2020 рік на території країни було офіційно зареєстровано 109 об'єктів, що надають послуги у сфері сільського зеленого туризму. Серед них 11 об'єктів (10,1% від загальної кількості) функціонували в Одеській області, що свідчить про певний рівень розвитку цієї сфери в регіоні. Зокрема, серед зареєстрованих об'єктів зазначено: «Відчинення» (с. Полянецьке), «Куба – далеко» (с. Приморське), етно-еко-хата «Білочі» (с. Шершенці), гостинний дім «Сафьяни» (с.мт. Біляївка), зелена садиба «Лагуна» (с.мт. Біляївка), еко-садиба «Вулик» (с. Вапнярка), «Ранчо дядечки Бо» (с. Нерубайське), зелена садиба «У Меланії» (с.мт. Татарбунари), садиба «Вишнева» (с. Миколаївка), етнографічний комплекс-музей «Фрумушика-Нова» та об'єкт «ТОВ Промислово-торговельна компанія Шабо» (с. Шабо).

Одеська область також вирізняється унікальними історико-культурними пам'ятками, які посилюють туристичний потенціал регіону. Серед таких об'єктів слід виділити місто Вілкове, що отримало назву «українська Венеція» завдяки своїм численним каналам, та Білгород-Дністровську фортецю, яка датується XII–XV століттями і є одним із найдавніших оборонних комплексів Східної Європи. Крім того, значний інтерес представляють архітектурні пам'ятки районних центрів області та, звичайно, м. Одеса, яка є культурним і туристичним центром регіону.

Таке поєднання природно-ресурсного потенціалу, історичних пам'яток та об'єктів сільського зеленого туризму створює сприятливі умови для подальшого розвитку цієї галузі. Проте, враховуючи обмежену кількість офіційно зареєстрованих об'єктів, необхідно акцентувати увагу на вдосконаленні механізмів реєстрації та підтримки суб'єктів зеленого туризму, що сприятиме інтеграції регіону до національної та міжнародної туристичної індустрії.

Ключові характеристики функціонування суб'єктів сільського зеленого туризму в Одеській області

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р. до 2019 р.
Кількість суб'єктів туристичної діяльності, од.	132	289	302	+170,0
в т. ч. кількість фізичних осіб-підприємців, од.	92	106	105	+13,0
кількість юридичних осіб, од.	40	183	197	+157,0
з них суб'єкти зеленого туризму, %	0,4	7,1	7,9	+7,5
Доход від надання туристичних послуг (без ПДВ), всього, тис. грн.	34673	125199,6	126785,3	+92112,3
в т. ч. частка доходів від сільського зеленого туризму, %	0,2	5,6	5,8	+5,6
Кількість реалізованих туристичних путівок, од.	8449	7341	5756	-2693,0
з них питома вага путівок, реалізованих іноземцям, %	3,4	0,8	1,1	-2,3
Кількість обслуговуваних туристів, осіб	98285	55322	54542	-43743,0
в т. ч. частка туристів, що користувались послугами сільського зеленого туризму, %	0,1	4,7	5,1	+5,0

Джерело: складено автором на основі [40]

Дані про діяльність суб'єктів сільського зеленого туризму в Одеській області за період 2019–2021 років демонструють значні зміни у ключових показниках. Спостерігається суттєве зростання кількості суб'єктів туристичної діяльності, зокрема юридичних осіб, що свідчить про активізацію організаційної діяльності у сфері. Позитивна динаміка простежується також у доходах від туристичних послуг, які значно збільшилися, а частка доходів від сільського зеленого туризму істотно зросла, що вказує на популяризацію цього напрямку.

Водночас кількість реалізованих туристичних путівок і загальна кількість туристів зменшилися, що, ймовірно, пов'язано з впливом зовнішніх чинників, таких як пандемія COVID-19. Проте частка туристів, які обирали сільський зелений туризм, зросла, що свідчить про зміну пріоритетів у виборі видів відпочинку на користь екологічно орієнтованих послуг. Отже, можна

зробити висновок, що, незважаючи на загальне скорочення туристичного потоку, сегмент сільського зеленого туризму демонструє перспективи розвитку, зростання фінансових показників і зростаючу популярність серед туристів. Це свідчить про необхідність подальшої підтримки та стимулювання цього напрямку як важливого складника туристичної галузі регіону.

В Україні процес категоризації зелених садиб здійснюється Спілкою сприяння розвитку сільського зеленого туризму в межах програми добровільної сертифікації «Українська гостинна садиба» (Ukrainian Guest House). Ця програма передбачає поділ садиб на чотири категорії:

- базова категорія - забезпечується дотримання мінімальних стандартів, необхідних для комфортного розміщення туристів;
- перша категорія - передбачає відповідність певним вимогам щодо оснащення території, організації паркування, площ житлових кімнат та санітарно-технічних приміщень;
- друга категорія - окрім вимог першої категорії, включає додаткові елементи, такі як зовнішня вивіска, окремий вхід для гостей, облаштування дитячого майданчика та доступ до мережі Інтернет;
- третя категорія - найвищий рівень якості послуг, який включає всі вимоги другої категорії, а також наявність басейну, гаража, телевізора та холодильника в кожній кімнаті, використання природних матеріалів в інтер'єрі, а також цілодобове забезпечення гарячою і холодною водою.

Ця система категоризації спрямована на підвищення стандартів обслуговування в сфері сільського зеленого туризму.

У процесі проведення досліджень щодо класифікації зелених садиб Одеської області було встановлено, що лише незначна частина з них пройшла процедуру категоризації. Зокрема, до найвищої, третьої категорії, віднесено три об'єкти: гостинний дім «Сафьяни», садибу «Лагуна» та етнографічний комплекс-музей «Фрумушика-Нова». Дві садиби, а саме «Вулик» та «Ранчо дядечки Бо», отримали базову категорію. Водночас дві

інші садиби – «У Меланії» та «Вишнева» – не отримали жодної категорії через певні обмеження чи недоліки в організації своєї діяльності. Решта зелених садиб регіону взагалі не брали участі в процедурі категоризації та, відповідно, не проводили оцінки рівня і якості наданих послуг. Така ситуація свідчить про необхідність подальшої роботи у напрямку вдосконалення системи оцінювання та стимулювання господарів садиб до підвищення якості послуг, що відповідають сучасним стандартам і потребам туристів.

В Україні впроваджено систему екологічного маркування агросадиб за допомогою знаку «Зелена садиба», що сприяє створенню позитивного іміджу таких об'єктів та забезпечує їх ідентифікацію як екологічно чистих і відповідальних елементів зеленого туризму. Ця ініціатива не лише сприяє підвищенню конкурентоспроможності агросадиб на туристичному ринку, але й формує у відвідувачів довіру до екологічної якості наданих послуг. Такий підхід відповідає сучасним тенденціям сталого розвитку та забезпечує гармонійне поєднання економічних, соціальних і природоохоронних аспектів у сфері туризму. Знак «Зелена садиба» також слугує інструментом популяризації екологічної свідомості серед власників садиб та їх клієнтів, стимулюючи розвиток зеленого туризму в регіональному і національному масштабі.

Активний розвиток і популяризацію сільського зеленого туризму в Одеській області важко забезпечити без подолання основних проблем, які сьогодні гальмують ефективну диверсифікацію діяльності підприємств аграрного сектору.

Наразі ключовими обмежувальними факторами для регіону та Півдня України загалом є:

- війна в Україні;
- недостатній рівень розвитку соціальної інфраструктури та технічних комунікацій (система тепло- й водопостачання, соціально-побутові об'єкти, благоустрій сіл, транспортна інфраструктура тощо);

- низький соціально-економічний рівень життя в сільській місцевості, що знижує її привабливість для внутрішніх і міжнародних туристів;
- недоліки в законодавчій базі щодо стандартів, сертифікації, маркування «зелених» послуг і класифікації учасників ринку туристичних послуг;
- невисока якість туристичних послуг;
- недостатнє інформаційне та маркетингове забезпечення у сфері зеленого туризму;
- відсутність продуманої стратегії розвитку цього напрямку як на регіональному, так і на державному рівнях.

Вагому роль у формуванні та поступальному розвитку сільського туризму на території Одеської області відіграють низка активних громадських організацій. Серед них особливо слід відзначити Одеське обласне відділення Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму України, яке спрямовує свою діяльність на популяризацію екологічно орієнтованих туристичних ініціатив. Значний вклад у розвиток туристичної інфраструктури регіону здійснює Придунайський туристичний інформаційний центр (ПТІЦ), що спеціалізується на створенні умов для залучення туристів до унікальних природних і культурних ресурсів Придунайського регіону.

Не менш важливим є внесок громадської організації «Перлина», яка реалізує проекти, спрямовані на розвиток сільського туризму через збереження національних традицій, ремесел і підвищення туристичної привабливості сільських територій. У процесі формування якісної туристичної пропозиції беруть участь також інші громадські організації, чия діяльність спрямована на підтримку місцевих ініціатив, навчання кадрів і створення умов для інтеграції сільського туризму в економіку регіону. Таким чином, спільні зусилля зазначених організацій сприяють сталому розвитку сільського зеленого туризму, забезпечують збереження культурної спадщини

та природних багатств, а також сприяють соціально-економічному зростанню сільських громад Одеської області.

У рамках проекту «Зміцнення інтеграції прикордонних регіонів у сфері розвитку сільського зеленого туризму», реалізованого в Одеській області за фінансової підтримки Європейського Союзу через Програму Добросусідства Румунія-Україна, було організовано навчання для власників сільських садиб. Учасників ознайомили з основами діяльності в галузі сільського туризму, розробкою туристичних маршрутів із залученням місцевих садиб для розміщення туристів, зокрема й міжнародного рівня. Також у рамках проекту було побудовано туристично-інформаційні візит-центри, а спеціалісти підготували та видали методичні посібники. Ці посібники охоплюють правові, методичні аспекти, а також питання організації, планування, маркетингу та менеджменту в сільському зеленому туризмі.

Дослідивши стан сільського зеленого туризму в Одеському регіоні доречно провести SWOT-аналіз для визначення сильних і слабких сторін, можливостей та загроз, які впливають на його розвиток.

Результати SWOT-аналізу свідчать про високий потенціал розвитку сільського зеленого туризму в Одеському регіоні, зумовлений унікальними природними та культурно-історичними ресурсами, вигідним географічним положенням і зростаючим попитом на екологічний відпочинок. Разом з тим, низький рівень інфраструктури, недостатня підготовка кадрів, слабкий маркетинг і сезонність туристичної діяльності залишаються ключовими викликами, які гальмують розвиток галузі. Поряд із цим, регіон має значні можливості для розширення ринку за рахунок використання міжнародних грантових програм, створення нових туристичних маршрутів, впровадження цифрових платформ для бронювання та просування послуг, а також розвитку партнерства з сусідніми країнами в рамках транскордонних проектів.

SWOT-аналіз розвитку сільського зеленого туризму в Одеському регіоні

Сильні сторони	Можливості
Природні ресурси. Унікальні ландшафти, лимани, Чорне море, м'який клімат, родючі землі. Культурно-історична спадщина. Етнічне та культурне різноманіття (молдавські, болгарські, гагаузькі громади), численні фестивалі, музеї, архітектурні пам'ятки. Географічне положення. Прикордонний регіон із близькістю до Європи, транспортна доступність завдяки портам і автошляхам. Популярність екологічного туризму. зростаючий попит на автентичність, природність, екологічність у туристичних послугах. Досвід міжнародної співпраці. Участь у програмах ЄС (наприклад, «Добросусідство»), що сприяють розвитку інфраструктури та навчання кадрів.	Грантові програми. Залучення коштів міжнародних організацій для розвитку туризму та інфраструктури. Попит на екотуризм. Глобальна тенденція до екологічно безпечного відпочинку та екоактивностей. Розширення послуг. Створення тематичних туристичних маршрутів (гастрономічних, винних, історичних), розвиток крафтового виробництва. Міжнародна співпраця. Партнерство з Румунією, Болгарією та іншими країнами для створення транскордонних туристичних продуктів. Цифровізація. Розвиток онлайн-платформ для бронювання та реклами садиб і маршрутів.
Слабкі сторони	Загрози
Війна в Україні. Недостатня інфраструктура. Брак якісних доріг, зв'язку, комунікацій, туристичних вказівників. Недосконалість сервісу. Низький рівень підготовки персоналу та власників сільських садиб. Обмеженість фінансування. Нестача інвестицій для модернізації садиб, розвиток інформаційних центрів. Сезонність. Обмеженість туристичного потоку в холодний період. Слабкий маркетинг. Недостатня популяризація регіону на внутрішньому та міжнародному рівнях.	Затяжність воєнних дій в Україні. Економічна нестабільність. Вплив інфляції та зниження платоспроможності туристів. Конкуренція. Активний розвиток інших туристичних регіонів України (Закарпаття, Львівщина, Полісся). Екологічні виклики. Деградація земель, забруднення водойм, зміни клімату. Недосконалість законодавства. Відсутність чітких нормативів для регулювання сільського зеленого туризму. Соціальні фактори. Відтік населення з сільської місцевості, що знижує трудовий потенціал для галузі.

Джерело: складено автором

Таким чином, для реалізації потенціалу сільського зеленого туризму необхідний комплексний підхід, що передбачає інвестиції в інфраструктуру, підвищення кваліфікації власників садиб, популяризацію регіону на національному та міжнародному рівнях, а також збереження екологічних ресурсів через впровадження сталих практик господарювання. Посилення підтримки з боку держави та органів місцевого самоврядування, а також

активне залучення громадськості й бізнесу до розвитку туризму сприятимуть зміцненню соціально-економічного потенціалу сільських територій та забезпечать їх інтеграцію в сучасний туристичний ринок.

Аналізуючи розвиток сільського зеленого туризму на підприємницькій основі в Одеській області, було зафіксовано позитивні зміни в динаміці цього напрямку (табл. 2.3).

Таблиця 2.6

Динаміка фінансово-економічних показників діяльності садиб сільського зеленого туризму в Одеській області у 2020-2021 роках

	одиниці виміру	2020	2021	Приріст	
				Абсолютний	Відносний, %
Доходи садиб від наданих послуг	тис. грн.	10 190	16 967	6777	60,1
Витрати садиб	тис. грн.	3 047	10 283	7236	29,6
Прибуток садиб	тис. грн.	10 143	16 684	6541	60,8
Середній дохід 1 садиби	тис. грн.	44,3	59,5	15,2	74,5
Середні витрати 1 садиби	тис. грн.	21,9	36,1	14,2	60,7
Середній прибуток 1 садиби	тис. грн.	22,4	23,4	1,0	90,5
Фактичні витрати садиб на 1 людину-день	грн.	117,2	104,4	-12,8	-10,9
Рентабельність садиб	%	30,0	61,6	31,6	48,7

Джерело: розраховано автором на основі [38]

Динаміка фінансово-економічних показників садиб сільського зеленого туризму Одеської області у 2020–2021 роках демонструє позитивні тенденції у розвитку даної галузі. Приріст доходів від наданих послуг склав 6777 тис. грн, що становить 60,1% порівняно з попереднім роком. Витрати садиб зросли на 7236 тис. грн або 29,6%, що відображає активний розвиток інфраструктури та надання послуг. Незважаючи на збільшення витрат, прибуток садиб зріс на 6541 тис. грн (60,8%), що свідчить про ефективність діяльності та оптимізацію витрат.

Середні показники на одну садибу також продемонстрували позитивні зміни: середній дохід збільшився на 15,2 тис. грн (74,5%), середні витрати зросли на 14,2 тис. грн (60,7%), а середній прибуток на одну садибу підвищився на 1,0 тис. грн (90,5%). Водночас, фактичні витрати на одну

людинодень знизилися на 12,8 грн (10,9%), що свідчить про підвищення ефективності використання ресурсів.

Рентабельність садиб значно зросла з 30,0% до 61,6%, що відображає суттєве покращення фінансових результатів і вказує на високий потенціал для подальшого розвитку сільського зеленого туризму в Одеській області. Усі ці зміни підтверджують позитивну динаміку і ефективність діяльності садиб в умовах зростання попиту на послуги в даній галузі.

Для підвищення частки малого та середнього бізнесу в структурі сільського зеленого туризму, що сприятиме комплексному розвитку сільських територій, необхідно реалізувати широкий спектр заходів, спрямованих на залучення інвестицій у розвиток туристичної інфраструктури в сільській місцевості. Це передбачає формування системи стратегічного планування, яка охоплюватиме довгострокове прогнозування та інтеграцію туризму в загальні стратегії розвитку регіонів.

Важливим кроком у цьому напрямку є розробка державної цільової програми, спрямованої на підтримку розвитку сільського туризму. Проте, поряд із загальнодержавними ініціативами, ключового значення набуває створення та впровадження програм соціально-економічного розвитку на рівні муніципальних утворень. Ці програми мають охоплювати всі рівні адміністративно-територіальної структури – від окремих сільських громад до районів і областей, забезпечуючи комплексний підхід до вирішення завдань модернізації інфраструктури, підвищення економічної активності населення та розвитку туристичних продуктів, які відповідають сучасним вимогам ринку.

Особливу увагу слід приділити стимулюванню економічної активності сільського населення, що є основою сталого розвитку регіонів. Для цього важливо враховувати показники зайнятості, рівень доходів та інші характеристики економічної діяльності населення, які формують потенціал для розвитку туристичних послуг. Дані щодо стану економічної активності населення в сільській місцевості України (табл. 2.7) можуть слугувати базою

для аналізу поточного стану та розробки ефективних заходів. Таким чином, реалізація інтегрованого підходу, що поєднує інфраструктурний розвиток, стратегічне планування та соціально-економічну підтримку, створить передумови для значного розширення можливостей сільського туризму.

Таблиця 2.7

Економічна активність сільського населення в Україні

Показники	Середньорічне значення	
	2020	2021
Економічно активне населення України (тис. осіб):		
у віці 15-70 років	5648,7	5667,5
у тому числі працездатного віку	5404,8	5405,8
Зайняте населення України (тис. осіб):		
у віці 15-70 років	5098,4	5134,2
у тому числі працездатного віку	4854,6	4872,5
Безробітне населення України (за методологією МОП) (тис. осіб):		
у віці 15-70 років	550,3	533,3
у тому числі працездатного віку	550,2	533,3
Економічно неактивне населення України (тис. осіб):		
у віці 15-70 років	3633,7	3647,7
у тому числі працездатного віку	2480,6	2453,3
Рівень економічної активності населення України (у % до населення відповідної вікової групи):		
у віці 15-70 років	60,9	60,8
у тому числі працездатного віку	68,5	68,8
Рівень зайнятості населення України (у % до населення відповідної вікової групи):		
у віці 15-70 років	54,9	55,1
у тому числі працездатного віку	61,6	62,0
Рівень безробіття в Україні (за методологією МОП) (у % до економічно активного населення відповідної вікової групи):		
у віці 15-70 років	9,7	9,4
у тому числі працездатного віку	10,2	9,9
Рівень економічної не активності населення України (у % до населення відповідної вікової групи):		
у віці 15-70 років	39,1	39,2
у тому числі працездатного віку	31,5	31,2

Джерело: [38]

Економічна активність населення у сільській місцевості України у 2020–2021 роках демонструє загальну стабільність із тенденціями до поступового покращення. Основні показники свідчать про незначне зростання зайнятості, зниження рівня безробіття та активізацію трудового потенціалу серед працездатного населення. Разом із цим рівень економічної неактивності залишається відносно стабільним, що може бути пов'язано із демографічними процесами. Загалом, ситуація на ринку праці поступово покращується, що свідчить про адаптацію до економічних викликів і створює підґрунтя для подальшого розвитку сільських територій.

Висновок до 2 розділу. У другому розділі було проведено дослідження організації та перспектив розвитку сільського зеленого туризму в Україні загалом та в Одеському регіоні зокрема. Аналіз показав, що сільський зелений туризм в Україні розвивається на основі використання природно-ресурсного потенціалу, культурно-історичної спадщини та автентичних традицій сільських територій. Одним із ключових факторів розвитку цього виду туризму є зростання інтересу до екологічного відпочинку та попит на індивідуальні тури, орієнтовані на здоровий спосіб життя та унікальні культурні враження.

Дослідження тенденцій розвитку сільського зеленого туризму в Одеському регіоні виявило, що регіон має значний потенціал завдяки сприятливим кліматичним умовам, багатій культурній спадщині та різноманітності природних ландшафтів. Особливо перспективними є розвиток агротуристичних господарств, популяризація локальної кухні та впровадження інтерактивних культурних програм. Водночас аналіз показав низку проблем, серед яких недостатня інфраструктура, обмежене фінансування, слабкий рівень промоції регіонального туристичного продукту та брак державної підтримки.

Загалом, результати дослідження підкреслюють необхідність створення ефективної стратегії розвитку сільського зеленого туризму, яка передбачала б комплексний підхід до вирішення існуючих проблем. Особливу увагу слід приділити інвестиціям у розвиток інфраструктури, підвищенню кваліфікації кадрів, розробці маркетингових програм для просування регіону, а також активізації співпраці між державними органами, приватними підприємцями та місцевими громадами. Реалізація цих заходів сприятиме підвищенню конкурентоспроможності сільського зеленого туризму в Одеському регіоні та створенню сталих умов для його подальшого розвитку.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В ОДЕСЬКОМУ РЕГІОНІ

3.1. Шляхи розвитку сільського зеленого туризму на основі міжнародного досвіду

Сільський зелений туризм, як один із напрямів підприємницької діяльності, перебуває на етапі активного формування, що зумовлює появу низки труднощів у його інституціоналізації та системі державного регулювання. Для забезпечення сталого розвитку цього виду туризму необхідно вжити відповідних заходів, які стимулюватимуть його подальший розвиток, сприятимуть розширенню географії реалізації та збільшенню економічного і соціального ефекту.

Одним із ключових підходів до розв'язання наявних проблем є впровадження кластерної моделі організації сільського зеленого туризму. Цей підхід передбачає створення територіально зосереджених взаємопов'язаних суб'єктів, які об'єднують підприємства, органи місцевого самоврядування, громадські організації та інші зацікавлені сторони. Така структура дозволяє оптимізувати використання природно-ресурсного потенціалу, підвищити конкурентоспроможність регіонів та забезпечити ефективну координацію між учасниками кластеру. Кластеризація сільського зеленого туризму також сприятиме покращенню інфраструктури, формуванню якісного туристичного продукту, розширенню ринків збуту та впровадженню інноваційних технологій. Водночас важливим аспектом є адаптація законодавчої бази до потреб підприємців цієї галузі, вдосконалення механізмів державної підтримки, зокрема фінансування та надання субсидій, а також стимулювання локальних ініціатив.

Таким чином, реалізація кластерного підходу у розвитку сільського зеленого туризму дозволяє не лише інтенсифікувати його становлення, але й інтегрувати його в загальний контекст сталого розвитку сільських територій, враховуючи економічні, екологічні та соціальні чинники.

Забезпечення сприятливих умов для розвитку туристичної діяльності, зокрема у сфері сільського зеленого туризму, має важливе значення з огляду на його роль у стимулюванні сільського розвитку як комплексного суспільно-економічного процесу. Цей напрямок сприяє диверсифікації економічної діяльності в сільській місцевості, створенню нових робочих місць, збереженню культурної та природної спадщини, а також підвищенню якості життя місцевого населення.

На сучасному етапі інституційне середовище, яке регулює та підтримує функціонування сільського зеленого туризму в Україні, перебуває на стадії формування. Це обумовлює необхідність глибокого аналізу існуючих механізмів управління та нормативно-правової бази, що регулює цю галузь. Важливим завданням є конкретизація стратегічних напрямків розвитку, а також розробка й впровадження ефективних інструментів впливу, які забезпечать стабільне зростання конкурентоспроможності цього сегмента туристичної індустрії. Комплексний підхід до вдосконалення інституційного середовища включає оптимізацію державної підтримки, розвиток системи сертифікації та стандартизації послуг, підвищення професійної підготовки кадрів і залучення інвестицій. Особливу увагу слід приділяти врахуванню екологічних, соціальних і культурних аспектів, які є визначальними для забезпечення сталого розвитку сільського зеленого туризму в умовах глобальних і локальних викликів.

У країнах із низьким рівнем економічного розвитку, особливо в тропічних регіонах, спостерігається специфічна ситуація, пов'язана з обмеженими можливостями використання приватного житлового фонду як засобу розміщення туристів. Ця проблема зумовлена загальним незадовільним станом приватних будинків, що не відповідають сучасним стандартам туристичного сервісу. Водночас такі регіони часто мають значний туристичний потенціал, який базується на унікальних кліматичних умовах, природному різноманітті, мальовничих ландшафтах, а також багатій історико-культурній спадщині.

У відповідь на зазначені виклики в сільській місцевості, яка розташована поза межами традиційних курортних зон, активно впроваджується інша модель розвитку туристичної інфраструктури. Її основою є створення масштабних приватних туристичних центрів, які здатні забезпечити належний рівень обслуговування відвідувачів. Такі центри стають своєрідними осередками туристичної активності, поєднуючи сучасний сервіс із гармонійною інтеграцією у місцевий природний і культурний контекст. Ключовими факторами в цьому контексті є:

- наявність у сільській місцевості нерухомості, яка може бути переобладнана під туристичні потреби. Це можуть бути приватні садиби, котеджі, ділянки для облаштування наметових містечок або навіть історичні будівлі, такі як палаци, монастирі чи інші споруди, які спочатку не були призначені для готельного використання, але придатні для трансформації у туристичні об'єкти;

- створення спеціалізованих агротуристичних комплексів, що з самого початку будуються для прийому гостей. До таких об'єктів належать "національні села", "мисливські будинки", "рибальські оселі" чи "культурно-етнографічні центри", які виконують роль сільських готелів, забезпечуючи відвідувачам унікальний досвід перебування в сільській місцевості.

Ключовими передумовами успішного функціонування таких центрів є наявність інвестицій для створення відповідної інфраструктури, дотримання екологічних стандартів, забезпечення високого рівня комфорту для туристів, а також розвиток місцевих громад шляхом залучення їх до роботи у сфері туризму. Крім того, важливим є формування пропозицій, які відповідають специфіці місцевих ресурсів, наприклад, екотуризму, агротуризму чи культурно-пізнавального туризму.

Туризм на сільських територіях має особливу цінність через можливість розвитку локальних підприємств, які орієнтуються на надання унікальних послуг, враховуючи природні, культурні та історичні особливості місцевості. Водночас, для сталого розвитку цієї галузі необхідно забезпечити

правильний баланс між збереженням природних ресурсів і інтенсифікацією економічної діяльності, щоб уникнути негативного впливу на навколишнє середовище та зберегти соціально-економічну стабільність регіонів.

Успішний розвиток сільського зеленого туризму в Україні можливий лише за умови комплексного підходу, який включатиме не лише економічні, а й соціальні, екологічні та культурні аспекти. Це потребує постійного вдосконалення управлінських механізмів, створення сприятливих умов для бізнесу, розвитку інфраструктури та популяризації сільських територій як туристичних напрямів.

На основі аналізу міжнародного досвіду розвитку сільського зеленого туризму можна визначити ключові напрямки та перспективи для його подальшого розвитку в Україні, зокрема в контексті удосконалення законодавчого забезпечення цієї сфери (табл.. 3.1).

Таблиця 3.1

Перспективні напрями розвитку сільського зеленого туризму на основі міжнародного досвіду

Країна з подібним досвідом	Напрямок розвитку сільського зеленого туризму в Україні
Німеччина, Італія, Австрія, Польща, Угорщина	пільговий режим оподаткування
Франція	спільний розвиток сільської місцевості та туризму за фінансової підтримки приватного сектору та координації уряду; поділ району на зони відпочинку та зелені зони
Італія	розвиток агротуристичного бізнесу пов'язаний з курортним, спеціалізація на гастрономічних та дегустаційних турах
Італія, Іспанія	виникнення спеціальних готелів у сільській місцевості біля монастирів
Австрія	зайнятість гостей у зборі трав, приготуванні молокопродуктів, вигоні худоби
Франція	приморські агросадиби, кінні ферми, винні агросадиби, рибальські будинки
Румунія	етнографічні види сільського зеленого туризму

Джерело: складено автором на основі [10]

Враховуючи позитивні практики зарубіжних країн, Україна має значний потенціал для розвитку цього виду туризму завдяки багатим природним ресурсам, культурній спадщині та унікальним традиціям сільських територій. Одним із основних аспектів, що сприяють розвитку сільського зеленого туризму, є необхідність створення сприятливих умов для підтримки малих підприємств та фермерських господарств, які є основними постачальниками туристичних послуг на селі. Цей процес включає вдосконалення законодавчих ініціатив, спрямованих на забезпечення фінансової підтримки для розвитку інфраструктури сільських територій, зокрема доріг, енергозабезпечення, водопостачання та санітарії, що значною мірою впливають на комфорт туристів.

Іншим важливим напрямом є інтеграція сільського зеленого туризму у загальну стратегію розвитку сільських територій. Це передбачає не лише розвиток інфраструктури, але й збереження екологічної рівноваги, раціональне використання природних ресурсів і підтримку місцевої економіки через популяризацію традиційних ремесел, місцевих продуктів та гастрономічних особливостей. Водночас необхідно забезпечити співпрацю між державними органами, місцевими громадами та приватними підприємцями для розробки і реалізації спільних ініціатив, спрямованих на підвищення туристичної привабливості сільських районів.

Законодавче регулювання сільського зеленого туризму повинно бути спрямоване на створення чіткої правової бази, яка охоплюватиме питання розвитку інфраструктури, охорони навколишнього середовища, а також захисту прав та інтересів усіх учасників цього процесу. Важливим кроком є вдосконалення податкової системи та фінансових механізмів, які дозволяють надавати стимулюючі субсидії та гранти для фермерів та малих підприємств, що працюють у сфері зеленого туризму.

Також перспективним напрямом є популяризація України як туристичної дестинації, що спеціалізується на сільському туризмі. В цьому контексті особливу роль відіграє маркетингова діяльність, орієнтована на

підвищення обізнаності про культурні та природні особливості різних регіонів України, що є значними ресурсами для розвитку сільського зеленого туризму.

Одним з важливих факторів, що може сприяти розвитку сільського зеленого туризму в різних регіонах України, є активна діяльність громадських організацій, зокрема, "Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму". Вона виступає надійним партнером для господарів агротуристичних господарств, допомагаючи їм у становленні та функціонуванні. Завдяки злагодженій роботі цієї організації, вдалося створити мережу представництв у 19 областях України, що свідчить про ефективність її діяльності в поширенні та популяризації сільського зеленого туризму.

Громадські організації, такі як "Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму", відіграють важливу роль у стимулюванні інтересу до сільських територій, сприяючи розвитку інфраструктури та залученню інвестицій у сільські райони. Вони активно працюють над створенням умов для організації туристичних маршрутів, популяризації традиційної культури та місцевих ремесел, а також формуванні позитивного іміджу сільської місцевості серед потенційних туристів.

Представники спілки активно займаються організацією та проведенням різноманітних заходів на регіональному рівні, серед яких конференції, виставки, фестивалі, круглі столи, а також тренінги, що сприяють розвитку професійних зв'язків і обміну досвідом між фахівцями. Крім того, спілка активно займається виданням науково-популярних журналів, навчальних посібників та іншої рекламної-інформаційної продукції, що допомагає поширювати актуальну інформацію серед членів спільноти та зацікавленої аудиторії. У контексті впровадження інновацій, ми систематизували ключові напрями їх реалізації, а також можливі наслідки і результати, які можуть бути досягнуті завдяки їх впровадженню (табл. 3.2).

Інноваційні підходи до розвитку підприємництва у сфері сільського зеленого туризму

Джерела і сфери трансферу інновацій	Зміст	Наслідки
Наукові	Теорія користування спільним; стратегія голубого океану	Збереження привабливості сільського простору; співпраця, а не конкуренція, розширення ринку послуг
Організаційні	Кластеризація підприємництва	Зростання ефективності економічної діяльності
Економічні	Аутсорсинг послуг; оренда об'єктів відпочинку на час; попередня оплата пакета послуг за гуртовими цінами	Зростання ефективності використання обмежених ресурсів
Інформаційні	Створення системи інформаційного забезпечення; система вільних можливостей та оперативного планування; обмін інформацією на умовах оплати частинами	Створення механізмів та інструментів координації дій
Технологічні	Ремесла, плетіння, столярство, бджолярство; фітотуризм	Диверсифікація виробничої функції домогосподарств
Інституціональні	Спільні проекти і вимоги до влади, програми	Удосконалення бізнес-клімату; Інвест. привабливість
Соціальні	Соціальне підприємництво; відпочинок для багатодітних сімей, неповносправних; реабілітація воїнів; долучення дітей та школярів до надання послуг	Соціалізація сільського простору
зарубіжний досвід	Обмін досвідом; волонтерство; експерти; гранти	Покращання якості послуг на основі набутого досвіду

Джерело: складено автором

Інноваційний розвиток у сфері сільського зеленого туризму охоплює впровадження нових підходів у різних аспектах підприємництва. Це включає наукові, організаційні, економічні, інформаційні та технологічні інновації, що сприяють підвищенню ефективності, зростанню конкурентоспроможності та покращенню соціального середовища. Інноваційні стратегії дозволяють оптимізувати ресурси, поліпшити організацію діяльності та адаптуватися до змінних умов ринку. У результаті, вони сприяють розвитку сталого туризму,

збереженню природної спадщини та соціальному та економічному прогресу в сільських громадах.

3.2 Екологічний напрям сільського зеленого туризму як перспективна бізнес-ідея для стратегічного розвитку сільських територій Одеського регіону

Екологічна орієнтація сільського зеленого туризму представляє собою перспективний напрям підприємницької діяльності, який має значний потенціал для розвитку в Україні та її окремих регіонах. Зростаючий попит на послуги такого типу спостерігається особливо в індустріально розвинених областях, де мешканці демонструють підвищену зацікавленість у відпочинку в умовах екологічно чистого середовища. Цей попит обумовлений потребою у зниженні стресового впливу урбанізованого середовища та прагненням до покращення якості життя через відновлення фізичного й психологічного стану.

Ключовими факторами популярності цього виду туризму є природні ресурси, чисте повітря, тиша та можливість знайомства з традиційним способом життя сільських громад. У сучасних умовах, коли екологічна ситуація у великих містах та промислових регіонах значно погіршується, сільський зелений туризм може слугувати ефективним засобом гармонізації взаємодії людини з природою.

Сучасні глобальні тенденції субурбанізації, активна популяризація Цілей сталого розвитку та принципів екологічної економіки вказують на нагальну необхідність впровадження ефективних заходів для збереження природного середовища. У цьому контексті розвиток екологічного туризму та розширення екологічної спеціалізації в рамках сільського зеленого туризму набувають ще більшої значущості з точки зору соціальних, політичних і економічних викликів.

Посилення субурбанізації сприяє зростанню попиту на природно орієнтовані форми туризму, оскільки міське населення прагне до тимчасового відпочинку від інтенсивного ритму життя у великих агломераціях. При цьому досягнення цілей сталого розвитку вимагає інтеграції екологічних принципів у підприємницьку діяльність, зокрема через підтримку ініціатив, що сприяють мінімізації впливу на довкілля.

Екологічна спеціалізація сільського зеленого туризму, окрім зменшення антропогенного навантаження на природні ресурси, також має значний потенціал для створення нових економічних можливостей у сільських територіях. Цей напрям не лише сприяє диверсифікації джерел доходів місцевих громад, але й забезпечує їх активну участь у формуванні екологічно відповідального бізнесу. У політичному вимірі такі ініціативи підтримують формування позитивного іміджу країни як прихильника екологічної та соціально орієнтованої політики.

Таким чином, у сучасних умовах розвиток екологічного туризму, зокрема через спеціалізацію на його сільських формах, є стратегічно важливим інструментом, здатним сприяти досягненню екологічної, соціальної та економічної рівноваги.

Екологічна спеціалізація сільського зеленого туризму може бути проаналізована через призму двох ключових напрямів, що відображають різні підходи до його розвитку:

- 1. Інтеграція екологічних аспектів у створення продуктів сільського зеленого туризму*, що сприяє екологічно орієнтованому вдосконаленню цього напрямку діяльності. У цьому контексті основна увага приділяється впровадженню екологічних принципів на всіх етапах формування туристичного продукту — від забезпечення екологічно чистих умов проживання до організації дозвілля, що мінімізує вплив на навколишнє середовище. Це може включати використання відновлюваних джерел енергії, застосування екологічних технологій у будівництві та обслуговуванні,

пропагування екологічно відповідальної поведінки серед туристів, а також активне використання місцевих екологічно чистих продуктів.

2. Розвиток окремого сегмента туристичних послуг, орієнтованого на створення спеціалізованого продукту екологічного туризму. Цей напрям передбачає організацію пропозицій, які повністю відповідають принципам екологічного туризму, з акцентом на захист природних ресурсів та екосистем. Туристичні продукти в цьому сегменті мають бути спрямовані на залучення споживачів, які ставлять екологічні цінності на перший план, та можуть включати, наприклад, екологічні стежки, тури з вивченням флори й фауни, еко-екскурсії або участь у природоохоронних заходах.

Розширення цих напрямів сприятиме не лише підвищенню конкурентоспроможності сільського зеленого туризму, але й дозволить створити ціннісно орієнтовану пропозицію, яка відповідатиме глобальним трендам сталого розвитку. Це, у свою чергу, стимулюватиме збереження природного й культурного багатства сільських регіонів, інтегруючи їх у сучасну модель екологічно збалансованого розвитку.

Отже, підприємницька діяльність, орієнтована на екологічну спеціалізацію в сегменті сільського зеленого туризму, може охоплювати як вузькопрофільну спрямованість, що передбачає зосередження виключно на екологічних аспектах, так і широку диференціацію туристичних послуг із акцентом на інтеграцію екологічних складових у загальний туристичний продукт.

У першому випадку діяльність підприємств повністю базується на принципах екологічного туризму, що включає пропозицію унікальних послуг, орієнтованих на охорону природи та сталий розвиток. Такий підхід передбачає створення туристичних продуктів, спеціалізованих на екологічних заходах, включаючи організацію природоохоронних експедицій, еко-освітніх програм, турів із вивчення біорізноманіття та підтримки місцевих екосистем.

Другий підхід зосереджений на диференціації туристичного продукту через інтеграцію екологічних елементів. Це може включати екологічно відповідальне управління ресурсами, використання органічних продуктів у харчуванні, пропозицію екологічно безпечного транспорту та популяризацію екологічно дружніх технологій у будівництві й обслуговуванні туристичних об'єктів. Таким чином, екологічні складові стають невід'ємною частиною туристичних послуг, що підвищує їхню привабливість і відповідність запитам сучасних споживачів.

Застосування цих підходів у підприємницькій діяльності не лише сприяє посиленню екологічної спрямованості сільського зеленого туризму, але й створює умови для його інтеграції у глобальний ринок, орієнтований на сталий розвиток. Це дозволяє забезпечити зростання конкурентоспроможності підприємств, стимулюючи економічний розвиток регіонів та сприяючи збереженню їх природного й культурного потенціалу.

Бізнес-потенціал екологічно орієнтованого сільського зеленого туризму в Україні залишається практично нерозкритим. Значна його частина залишається в тіні, адже надання послуг із тимчасового проживання часто здійснюється на неформальній основі, без належної реєстрації чи дотримання офіційних вимог. Водночас кількість прикладів, де екологічні принципи декларуються як основа діяльності, є вкрай обмеженою. Така ситуація стримує розвиток сектора, не даючи змоги повною мірою реалізувати його потенціал як перспективної складової економіки, спрямованої на сталий розвиток. Лише цілеспрямоване впровадження екологічних стандартів і розробка чітких механізмів легалізації цього виду діяльності здатні змінити ситуацію. Це дозволить сільському зеленому туризму не тільки сприяти збереженню природних ресурсів, але й стати джерелом сталого доходу для місцевих громад.

З огляду на зазначені виклики, для України сьогодні особливо важливо зосередитися на кількох ключових напрямках розвитку екологічного туризму:

1. Необхідно здійснити вдосконалення нормативно-правової бази, що регулює діяльність у сфері екотуризму. Це передбачає створення чітких законодавчих механізмів, які сприятимуть легалізації діяльності, забезпеченню екологічних стандартів і прозорості господарських операцій;

2. Важливим є розроблення ефективних програм промоційної підтримки для суб'єктів господарювання, які працюють у сфері екологічного туризму на офіційній основі. Це може включати організацію інформаційних кампаній, спрямованих на популяризацію екотуристичних продуктів, участь у міжнародних виставках, а також надання фінансових і консультаційних послуг;

3. Доцільним є активне стимулювання підприємницької активності серед молоді та інших зацікавлених груп населення. Це може реалізовуватися через грантові програми, освітні ініціативи, тренінги й консультації, що підтримуватимуть розробку та реалізацію інноваційних бізнес-ідей у сфері екотуризму. Такий підхід також сприятиме розвитку соціального підприємництва як важливого елемента сталого розвитку регіонів;

4. Необхідно заохочувати налагодження співпраці між різними зацікавленими сторонами: суб'єктами туристичного бізнесу, державними природоохоронними установами, громадськими організаціями та науковими закладами. Таке партнерство сприятиме реалізації комплексних проєктів, спрямованих на розвиток туристичних екологічних кластерів, які стануть основою для сталого розвитку територій, збереження природного середовища та підвищення економічної привабливості регіонів.

Розробка рекомендацій щодо вдосконалення законодавчої бази у сфері екологічного туризму повинна враховувати комплексний підхід і охоплювати заходи, спрямовані на різні рівні управління. Невизначеність і прогалини у чинному законодавстві чинять демотивуючий вплив на учасників ринку, стримуючи їхню активність у сфері екологічного туризму. Належне нормативно-правове регулювання є основним інструментом для створення

сприятливих умов і стимулювання розвитку цієї галузі, зокрема через запуск і реалізацію цільових програм фінансування та підтримки.

Вдосконалення законодавчої бази, що стосується екологічно орієнтованого сільського зеленого туризму, має ґрунтуватися на трьох ключових компонентах: концептуально-стратегічному, нормотворчому та програмно-цільовому (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

**Компоненти вдосконалення законодавчої бази екологічно орієнтованого
сільського зеленого туризму**

Компонент	Характеристика
Концептуально-стратегічний аспект	включає розробку національних і регіональних стратегій розвитку екотуризму. Вони повинні базуватися на принципах сталого розвитку, збереження природних ресурсів та підвищення рівня життя місцевих громад. У рамках цього аспекту необхідно визначити ключові пріоритети, цілі та завдання розвитку екотуризму, інтегрувавши їх у загальнодержавну політику в сфері туризму та природокористування.
Нормотворчий компонент	передбачає створення спеціалізованих нормативно-правових актів, які чітко регламентуватимуть екотуристичну діяльність, її стандарти та вимоги до суб'єктів господарювання. Доцільно розробити механізми ліцензування та сертифікації, які гарантуватимуть дотримання екологічних стандартів та якості послуг. Важливим є також забезпечення прозорості та доступності юридичних процедур, що спрощуватиме легалізацію діяльності малих і середніх підприємств у цій сфері.
Програмно-цільовий підхід	зосереджений на впровадженні цільових програм підтримки екотуризму. Такі програми мають передбачати надання державного фінансування, податкових пільг, грантів та субсидій для розвитку інфраструктури, навчання персоналу та впровадження екологічних інновацій. Особливу увагу слід приділити підтримці проєктів, які залучають молодь і сприяють розвитку соціального підприємництва. Впровадження комплексного підходу до законодавчих змін забезпечить необхідну основу для сталого розвитку екологічного туризму, створення сприятливого інвестиційного клімату та ефективного використання природно-ресурсного потенціалу України.

Джерело: складено автором

Мотивація підприємницької діяльності у сфері екологічного туризму повинна ґрунтуватися на програмно-цільовому підході, який поєднує реалізацію конкретних заходів із дотриманням принципів дерегуляції (рис. 3.1). Запровадження ефективних механізмів підтримки суб'єктів, що працюють у цій сфері, сприятиме їх зацікавленості у веденні бізнесу в офіційному секторі. Це, своєю чергою, є важливим кроком для загального розвитку ринку послуг в Україні, забезпечуючи його прозорість, конкурентоспроможність і відповідність міжнародним стандартам.

Рис. 3.1. Основні принципи та ключові напрямки стимулювання підприємницької діяльності в сфері екологічного туризму.

Джерело: складено автором

Отже, екологічна спеціалізація сільського зеленого туризму володіє значним потенціалом для сприяння сталому розвитку сільських територій України. Реалізація цього потенціалу потребує гармонійного поєднання принципів екологічного розвитку та економічної діяльності, спрямованої на створення додаткових джерел доходів і підвищення рівня добробуту місцевого населення. Враховуючи особливості зазначеної галузі та складну соціально-економічну ситуацію в країні, держава має відігравати ключову роль у стимулюванні процесів розвитку екологічного туризму. Така підтримка повинна базуватися на принципах територіальної концентрації, що передбачає спрямування зусиль на розвиток регіонів із найбільшим потенціалом для екотуризму. Особливу увагу слід приділяти створенню умов для активізації господарської діяльності серед місцевих жителів, залучаючи їх до реалізації туристичних проєктів, орієнтованих на збереження природного середовища.

Важливим аспектом є розширення повноважень органів місцевого самоврядування, що сприятиме адаптації державних ініціатив до потреб конкретних територій. Це дозволить ефективніше розподіляти ресурси, стимулювати підприємницьку активність та забезпечити сталий розвиток сільських громад.

Мотиваційні підходи до розвитку екологічного туризму повинні базуватися на збалансованому поєднанні принципів цільової підтримки й необхідності дерегуляції. З одного боку, це передбачає запровадження фінансових і адміністративних інструментів, які стимулюватимуть створення та діяльність екотуристичних підприємств. З іншого боку, слід забезпечити спрощення регуляторних процедур для підвищення доступності цієї сфери для малого й середнього бізнесу. Такий комплексний підхід забезпечить прозорість економічної діяльності в сфері екотуризму, сприятиме її легалізації та формуванню інституційної основи для подальшого розвитку. У довгостроковій перспективі екологічний туризм може стати важливим чинником соціально-економічного розвитку сільських територій, сприяючи

покращенню екологічної ситуації, створенню нових робочих місць і підвищенню рівня життя населення.

Висновок до 3 розділу. У третьому розділі проведено аналіз перспективних напрямів оптимізації розвитку сільського зеленого туризму в Одеському регіоні. У рамках цього дослідження визначено шляхи впровадження міжнародного досвіду, що охоплює інтеграцію сучасних підходів до управління туристичними ресурсами, залучення інноваційних технологій для популяризації сільського туризму, а також розвиток партнерств між державними органами, місцевими громадами та приватними інвесторами. Особливу увагу приділено адаптації успішних моделей із європейських країн, що характеризуються високим рівнем сталого розвитку та популяризації культурної спадщини через туризм.

Досліджено екологічний напрям як одну з ключових складових стратегічного розвитку сільських територій регіону. Екологічний туризм у поєднанні з зеленим туризмом здатний забезпечити раціональне використання природних ресурсів, підвищення екологічної обізнаності населення, зростання зайнятості у сільській місцевості та збільшення прибутковості місцевих господарств.

Таким чином, запропоновані напрями оптимізації розвитку сільського зеленого туризму сприяють не лише економічному зростанню сільських громад Одеського регіону, але й формують умови для збереження природної та культурної спадщини, забезпечуючи сталий розвиток туристичної індустрії на місцевому рівні.

ВИСНОВКИ

1. Досліджено сільський зелений туризм як специфічна форма туристичної діяльності. З'ясовано, що сільський зелений туризм є важливим компонентом туристичної діяльності, що поєднує відпочинок із досвідом сільського способу життя, збереженням культурних традицій і гармонійною взаємодією з природою. Цей вид туризму сприяє диверсифікації туристичних пропозицій, відповідає на запити сучасних споживачів щодо екологічного та автентичного відпочинку, а також сприяє підвищенню зайнятості місцевого населення. Дослідження підтвердили, що сільський зелений туризм забезпечує багатофункціональний вплив на сільські території, поєднуючи економічні, соціальні та екологічні аспекти.

2. Вивчено економіку сільських територій на засадах розвитку сільського зеленого туризму. Вивчення впливу сільського зеленого туризму на економіку сільських територій показало, що цей вид діяльності є важливим чинником соціально-економічного розвитку. Він забезпечує додаткові джерела доходів для місцевого населення, стимулює створення нових робочих місць і сприяє розвитку інфраструктури. На основі аналізу було встановлено, що інвестування у сільський зелений туризм сприяє зростанню конкурентоспроможності сільських територій, покращенню якості життя населення та сталому розвитку регіонів.

3. Проаналізовано організацію сільського зеленого туризму в Україні. Аналіз організації сільського зеленого туризму в Україні свідчить про наявність значного потенціалу для розвитку цього напрямку. Проте існують численні виклики, такі як недосконалість законодавчої бази, недостатня підтримка держави, обмеженість фінансових ресурсів та слабка промоція цього виду туризму. Дослідження показали, що для ефективної організації сільського зеленого туризму необхідно впроваджувати інтегровані програми підтримки, сприяти підвищенню кваліфікації місцевих підприємців та розвивати партнерство між зацікавленими сторонами.

4. Досліджено тенденції розвитку сільського зеленого туризму в Одеському регіоні. Одеський регіон має унікальні природні та культурні ресурси, що створюють сприятливі умови для розвитку сільського зеленого туризму. Аналіз тенденцій виявив зростання інтересу до цього виду відпочинку серед туристів, особливо в умовах збільшення попиту на екологічні та безпечні види туризму. Однак розвиток цього напрямку стримується через віну в Україні, недостатню інфраструктуру, брак інвестицій та слабку інтеграцію з іншими видами туризму. Важливим завданням є формування конкурентоспроможних туристичних продуктів на основі автентичності та природних переваг регіону.

5. Запропоновано шляхи розвитку сільського зеленого туризму на основі міжнародного досвіду. Досвід розвинених країн показав, що успішний розвиток сільського зеленого туризму потребує ефективного маркетингу, широкого залучення місцевих громад і впровадження інноваційних технологій. На основі міжнародного досвіду запропоновано впроваджувати програми державної підтримки, розвивати кластерний підхід у туризмі та залучати іноземних інвесторів. Також важливо адаптувати кращі практики до місцевих умов і стимулювати розвиток підприємництва у сфері сільського зеленого туризму.

6. Запропоновано екологічний напрям сільського зеленого туризму як перспективну бізнес-ідею для ефективного розвитку сільських територій Одеського регіону. Екологічний напрям сільського зеленого туризму є перспективним інструментом для ефективного розвитку сільських територій. Цей підхід передбачає інтеграцію екологічно чистих практик, популяризацію органічного землеробства, створення екологічних маршрутів та підтримку збереження природних ресурсів. Для Одеського регіону важливим є створення екологічно орієнтованих туристичних продуктів, що поєднують природну унікальність, культурну спадщину та інноваційні технології. Це сприятиме не лише зростанню економічної активності, а й покращенню іміджу регіону як привабливого екологічного туристичного напрямку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабікова К. О. Формування еколого-економічного механізму збалансованого розвитку рекреаційного туризму в контексті євроінтеграції. Ефективна економіка. 2021. № 6. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/6_2021/72.pdf. (дата звернення: 12.10.2024)
2. Бойко М., Бовш Л., Охріменко А. Кризостійкість туристичного бізнесу в умовах воєнного стану. Товари і ринки. 2022. № 2. С. 31–47.
3. Бунтова Н. В. Закордонний досвід використання культурно-історичної спадщини для формування ексклюзивного готельного продукту. Бізнеснавігатор. 2020. № 4. С. 13–18. URL: http://businessnavigator.ks.ua/journals/2020/60_2020/4.pdf. (дата звернення: 01.11.2024)
4. Збарський В. К., Грибова Д.В., Збарська А. В., Оваденко В. І. Малі форми господарювання у розвитку внутрішнього туризму України. Вісн. Черкаського ун-ту: Серія «Економічні науки».2020. Вип. 2. С. 160-169.
5. Стренковська А.Ю., Євдокімова О.М. Проблеми та перспективи розвитку зеленого туризму в Україні. Причорноморські економічні студії. 2019. Вип. 38 (2). С. 41-44. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2019_38\(2\)__10](http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2019_38(2)__10) (дата звернення: 12.10.2024).
6. Мазур С.А., Прилуцький А.М. Сільський туризм як перспективний напрям розвитку внутрішнього туризму. Ефективна економіка. 2018. № 2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2018/47.pdf (дата звернення: 12.10.2024).
7. Бойко В.О., Ключник А.В., Півньова Л.В. Зміцнення конкурентоспроможності підприємств екологічного (зеленого) туризму. Вісник Херсонського Національного Технічного Університету. 2020. №3. С. 213-222.
8. Бондар Ю., Легінькова Н. Екотуризм як важлива складова стратегії сталого розвитку України. Матеріали V Міжнародної науково-практичної

конференції "Теоретичні і прикладні напрямки розвитку туризму та рекреації в регіонах України". Збірник наукових праць. Кропивницький. ЛА НАУ, 2019. С. 338-346.

9. Грановська В.Г., Бойко В.О. Функціонування екоготелів в Україні як чинник активізації підприємницької діяльності. Економіка АПК. 2020. № 3. С. 57-65.

10. Світовий досвід розвитку сільського зеленого туризму. URL: <http://archive.nbuv.gov.ua> (дата звернення: 06.10.2024)

11. Rural Tourism, Communities and EAFRD Funding 2014 – 2020. URL: http://www.seprat.net/files/Tiedostot/NN_Kotka_2013_Rural_Tourism_and_Communities.pdf (дата звернення: 12.11.2024)

12. Матвієнко А.Т. Зелений туризм як напрямок вирішення проблеми зайнятості сільського населення в Україні. Економічний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету ім. Г. Сковороди. 2017. Вип. 22(1). С.95-99.

13. Дейнега І. О. Регіональні особливості формування комплексу маркетингу сільського зеленого туризму. Актуальні проблеми економіки. 2016. № 9. С. 184–202.

14. Ставська Ю. В. Особливості та тенденції розвитку індустрії сільського туризму. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2018. 6(17). С. 84–91.

15. Семенова М. Правове визначення туристичної дестинації з урахуванням міжнародного законодавства та національного законодавства країн ЄС. Право та інновації. 2019. № 4(28). С. 34–39.

16. Сільський зелений туризм: Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні. URL: <http://www.greentour.com.ua> (дата звернення: 05.11.2024)

17. Тищук І. В. Регіональні механізми стимулювання підприємництва у сфері сільського зеленого туризму: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня

канд. екон. наук : спеціальність 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка». Мукачево, 2018. 22 с.

18. Туристичні потоки: Туризм: Статистична інформація : Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/tur.htm (дата звернення: 14.10.2024).

19. Філюк С. М. Сутність поняття, умови та перспективи агротуристичної діяльності. Молодий вчений. 2017. № 5.1. С. 141–145.

20. Язіна В. А. Сільський зелений туризм як основний інструмент створення успішного українського туристичного села. Причорноморські економічні студії. 2018. Вип. 29(2). С. 37-41.

21. Саковська О. М. Визначення ефективності рекламно-маркетингових заходів з просування туристичного продукту на регіональному рівні. Бізнесінформ. 2018. № 7. с. 327 – 335.

22. Степанов В. Ю. Сільський зелений туризм в Україні: проблеми та перспективи. Регіональне управління та місцеве самоврядування. – 2018 – №1. С.1-5.

23. Теличкань В. В. Просування агротуристичних послуг за допомогою сучасних інформаційних технологій. Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. 2018. – №27(2). – С.169-175.

24. Нечева Н.В., Давиденко І. В. Тенденції сервісного управління підприємств санаторно-курортного комплексу. Економіка та суспільство. Випуск №40 / 22. 2022 р.

25. Семенов В.Ф., Нечева Н.В. Макроекономічний контекст ефективного управління персоналом підприємств курортно-рекреаційної сфери: монографія – Бондаренко М.О., 2019. 258 с.

26. Балабаниць, А. Методичний підхід до оцінки якості обслуговування споживачів готельних послуг. Соціально-економічні проблеми і держава. 2019. Вип. 2. С. 259–270

27. Нечева Н.В., Кальченко Д.Ю. Підготовка персоналу для туристичного бізнесу в Одеському регіоні. *Imperatives of civil society development in promoting national competitiveness : proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference*. Vol. II, December 13–14, 2018. Batumi, Georgia: Publishing House “Kalmosani”, 2018, P. 156-158.

28. Гакова, М. В. Концептуальні засади управління поведінкою персоналу підприємств готельно-ресторанного господарства . Торгівля і ринок України. 2018. № 1. С. 62–69.

29. Нечева Н.В., Давиденко І.В. (2022) Роль бренду в підвищенні привабливості туристичних дестинацій. Причорноморські економічні студії. (76). С. 267-271.

30. Нечева Н.В. Перспективи розвитку туристичного іміджу України у післявоєнний час. Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях»: зб. Тез XXI Міжнародної науково-практичної конференції. Одеса, 26-27 квітня, 2023 р. С. 48-51

31. Михайлюк О. Л. Туристичні кластери в оздоровчому туризмі Одеської області. — URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/5476>. (дата звернення: 10.11.2024)

32. Iaromenko S.G., Shykina O.V., Niecheva N.V. Wooden sacral architecture as an object of cultural tourism in Ukraine // *Journal Geology, Geography and Geoecology*, 2019, 28(4), P. 661-672.

33. Герасименко В.Г. Державне регулювання сфери туризму України в контексті процесів євроінтеграції. К.: ФОП Гуляєва В.М., 2019. 332 с.

34. Davydenko I., Shykina O., Gudz P., Tovkan O., Yakymyshyn L., Golovchenko O. (2019). Support system of solutions for planning sales activities in the tourism industry. *International Journal of Engineering and Advanced Technology (IJEAT)* ISSN: 2249 – 8958, Volume-8 Issue-6, August, 2019 P. 3979–3983.

35. Гапоненко Г. І., Парфіненко А. Ю., Шамара І. М. Сільський зелений туризм: навчальний посібник. Суми: ПФ «Видавництво «Університетська книга»». 2019. 178 с

36. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року: схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-p> (дата звернення: 12.11.2024)

37. Тищук І.В. Регіональні механізми стимулювання підприємництва у сфері сільського зеленого туризму: дис. ...канд. екон. наук: 08.02.05. Мукачеве, 2018. - 292 с.

38. Eurostat. Tourisme. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/productseurostat-news> (дата звернення: 08.10.2024)

39. Euroter Tourism in Rural Europe. URL: <https://uia.org/s/or/en/1100058948> (дата звернення: 09.11.2024)

40. Інформаційно-аналітичний портал АПК України. Сільський туризм. Розвиток сільських територій. URL: <https://agro.me.gov.ua/ua/napryamki/rozvitoksilskih-teritorij/silskij-turizm> (дата звернення: 13.11.2024)